

KURATORIUM OŚWIATY
KIELCE

PRAWA UCZNIĄ W SZKOLE

PRZESTRZEGANIE WYBRANYCH PRAW UCZNIĄ NA PODSTAWIE BADAŃ WOJEWÓDZKICH

Województwo Świętokrzyskie

Opracowanie- Juliusz Hrouda

Kielce, luty 2006 r.

SPIS TREŚCI

- I. Wstęp.
- II. Opis i organizacja badań w województwie świętokrzyskim.
  - 1. Sposób dokonania wyboru placówek oświatowych.
  - 2. Szkoły objęte badaniem.
  - 3. Zestawienie problemów i pytań w kwestionariuszach badawczych.
- III. Opis badanych zbiorowości
  - 1. Opis badanych uczniów
  - 2. Opis nauczycieli uczestniczących w badaniach.
  - 3. Opis „rodziców uczniów” uczestniczących w badaniach..
- IV. Analiza wyników badań.
  - 1. Znajomość praw uczniów.
  - 2. Wiedza o prawach ucznia.
  - 3. Prawa ucznia a obowiązki uczniowskie
  - 4. Prawo do informacji.
  - 5. Prawo do wyrażania opinii
  - 6. Prawo do prywatności.
  - 7. Prawo do wolności od poniżającego traktowania
- V. Wnioski
- VI. Podsumowanie.

I. Wstęp

Prezentowany raport powstał w ramach ogólnopolskiego programu badań nad upowszechnieniem i przestrzeganiem praw ucznia w polskich szkołach. Projekt badań „Rzecznik praw ucznia”, został zainicjowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu zaś jego realizację powierzono Pracowni Edukacji Obywatelskiej i Europejskiej z Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie. Głównym autorem projektu badań jest dr Michał Kowalski z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego wraz z grupą wizytatorów kuratoriów oświaty odpowiedzialnych za przestrzeganie praw ucznia. Wizytatorzy ci podjęli się bezpośredniej realizacji badań w poszczególnych województwach (Kuratoriach Oświaty). Osoby te są również autorami prezentowanego raportu relacjonującego przestrzeganie praw ucznia na terenie województwa.

Projekt badań został opracowany w ramach szkoleń odbywających się w pierwszej połowie 2005 roku w ośrodku CODN w Sulejówku. W szkoleniach tych uczestniczyło po dwóch wizytatorów, przedstawicieli wszystkich wojewódzkich kuratorów oświaty, pełniących funkcje koordynatorów nadzoru nad przestrzeganiem praw dziecka i praw ucznia w szkołach i placówkach¹ oświatowych. W szkoleniach tych brali udział przedstawiciele Ministerstwa Edukacji Narodowej i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka oraz pracownicy Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego. Szkolenia te, jak i problematyka planowanych badań były kontynuacją programów realizowanych od 2000 roku, przez centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli we współpracy z Kuratoriami Oświaty.

Pierwsze spotkanie w ramach cyklu szkoleń związanych z realizacją programu badań „Rzecznik praw ucznia” zostało zorganizowane na początku 2005 roku. Celem spotkania było ustalenie głównych zarysów planowanych badań. Przyjęto, iż zakres planowanych badań dotyczyć będzie przestrzegania praw ucznia w czterech obszarach problemowych:

- przestrzegania prawa do informacji;
- przestrzegania prawa do prywatności;
- przestrzegania prawa do wyrażania opinii;
- przestrzegania prawa do wolności od poniżającego traktowania.

Choć zagadnienia te nie wyczerpują problematyki praw ucznia w szkole, po wielogodzinnych dyskusjach uznano, iż właśnie analiza zagadnień związanych z tymi

---

¹ Punkt 8 rozporządzenia „O nadzorze pedagogicznym”.

czterema obszarami pozwoli na formułowanie wniosków dotyczących przestrzegania praw ucznia w szkole. Ustalono także, iż główne pytania badawcze dotyczyć będą następujących kwestii:

- Jak upowszechniane są prawa ucznia w obrębie określonych czterech obszarów badawczych?
- Jak egzekwowane są prawa ucznia w obrębie tych czterech obszarów?

Kolejne spotkania były poświęcone opracowaniu narzędzi badawczych pozwalających odpowiedzieć na powyższe pytania badawcze, oraz ustaleniu planowanych procedur badawczych. Podjęto decyzję, iż badania te zostaną przeprowadzone przy wykorzystaniu kwestionariuszy badawczych, zaś odpowiedzi zbierane będą wśród trzech grup respondentów: uczniów różnych typów szkół, pracowników szkoły (rady pedagogicznej), oraz wśród rodziców uczniów. Wybór kwestionariusza, jako techniki gromadzenia danych, był wynikiem kompromisu między założeniami metodologicznymi a możliwościami technicznymi przeprowadzenia planowanych badań. Z przyczyn technicznych zrezygnowano z przeprowadzenia pogłębionych studiów przypadku², w których obiektem badania byłyby poszczególne placówki oświatowe. Zrezygnowaliśmy także z przeprowadzenia badań w oparciu o analizę dokumentów szkoły, przyjmując, iż zasadnicze zainteresowania badawcze powinny koncentrować się wokół praktyki przestrzegania praw ucznia w szkole, a nie wokół formalnych założeń sformułowanych w dokumentach. Analiza informacji zgromadzonych przy wykorzystaniu badań kwestionariuszowych, uwzględniających trzy grupy respondentów, jest uzasadniona merytorycznie. Metoda ta pozwalała bowiem na zgromadzenie opinii poszczególnych podmiotów społecznych na temat przestrzegania praw ucznia, zaś wykorzystanie w kwestionariuszach stosunkowo licznych pytań otwartych pozwalało także na zdobycie informacji o zasadach interpretacji zgromadzonych materiałów empirycznych. Konstrukcja każdego z trzech typów kwestionariuszy była podobna – uwzględniała różnego typu pytania dotyczące każdego z czterech obszarów badawczych. Projekt kwestionariuszy został skonsultowany z przedstawicielami MEN oraz Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Dzięki sugestiom pracowników MEN do kwestionariuszy została dołączona grupa pytań wiążąca problematykę praw ucznia z jego obowiązkami. Ponadto, niezależnie od ustalonej problematyki badawczej, w trzech typach kwestionariuszy zostały zawarte pytania dotyczące

---

² Metoda ta, korzystająca z różnorodnych technik gromadzenia danych takich jak obserwacja uczestnicząca, wywiady indywidualne, kwestionariusze oraz analiza dokumentów, jest najwłaściwsza dla badań tak złożonej problematyki, jaką jest przestrzeganie praw ucznia w szkole. Jednakże jest to także metoda „najtrudniejsza” i czasochłonna, wymagająca od osób przeprowadzających badania gruntownego przygotowania metodologicznego tak przy gromadzeniu danych jak i przy analizie uzyskanych informacji.

rozumienia pojęcia „praw ucznia”. Tak więc w ostatecznej wersji badania te objęły sześć obszarów badawczych zamiast czterech zakładanych na wstępnym etapie projektowania badań.

Zakres planowanego przedsięwzięcia obejmował następujące typy szkół na terenie każdego z województw:

- 5 szkół podstawowych,³
- 5 gimnazjów,
- 5 liceów ogólnokształcących,
- 5 innych szkół ponadgimnazjalnych,

W poszczególnych kategoriach szkoły objęte badaniem zostały dobrane przez wizytatorów w sposób losowy według procedury przygotowanej w trakcie szkoleń. Założono, iż w poszczególnych szkołach badaniem zostaną objęci uczniowie z dwóch ostatnich klas. Zakładaliśmy także, że efektem przeprowadzonych badań będzie otrzymanie około 500 kwestionariuszy z odpowiedziami uczniów, minimum 60 kwestionariuszy z odpowiedziami członków rady pedagogicznej oraz minimum 60 kwestionariuszy z odpowiedziami rodziców uczniów⁴. Badania te zostały zrealizowane w pierwszych miesiącach roku szkolnego 2005/2006.

Zakładane liczebności wydają się być niewielkie, zarówno w odniesieniu do liczby placówek oświatowych na terenie województwa jak i w odniesieniu do wagi problemu badawczego. Jednakże trzeba mieć na uwadze, że przeprowadzone badania są pierwszym krokiem w rozpoznaniu stanu przestrzegania praw ucznia. Jednym z założeń całego programu badawczego było wypracowanie narzędzi badawczych możliwych do wykorzystania przez pracowników nadzoru pedagogicznego w systematycznych (powtarzalnych i porównywalnych) badaniach tej problematyki. Jak wynika z analizy zgromadzonych materiałów, przygotowane w trakcie szkoleń narzędzie badawcze – kwestionariusze dla trzech grup respondentów – „sprawdziły się” i mogą być wykorzystywane w kolejnych badaniach dotyczących tej problematyki.

Kolejnym etapem pracy w ramach realizacji programu badań było opracowanie narzędzi analizy zgromadzonych materiałów. Przygotowane zostały matryce do kodowania

---

³ Zakładaliśmy, że w każdej szkole w badaniach powinno uczestniczyć minimum trzech nauczycieli; wśród nich pedagog szkolny lub opiekun samorządu uczniowskiego, nauczyciel przedmiotów humanistycznych, nauczyciel przedmiotów ścisłych. Przyjeliśmy, że nie powinni to być nauczyciele sprawujący funkcje dyrektora lub zastępcy dyrektora szkoły.

⁴ Zakładaliśmy, że w każdej szkole, badaniem zostanie objętych co najmniej troje rodziców, z zastrzeżeniem, – iż jeśli to będzie możliwe, powinni być to rodzice uczniów objętych badaniem.

odpowiedzi respondentów, umożliwiające operowanie stosunkowo licznymi bazami danych. Analiza zgromadzonych w trakcie badań informacji została przeprowadzona w listopadzie i grudniu 2005 roku, tak więc informacje o przestrzeganiu praw ucznia są bardzo aktualne. Trzeba podkreślić duże tempo prowadzonych prac badawczych i analitycznych.

Na zakończenie koniecznych jest parę uwag. Po pierwsze, w prezentowanym raporcie omawiane są wyniki badań przeprowadzone na terenie jednego województwa. Takie ujęcie problematyki przestrzegania praw ucznia nie jest podyktowane względami merytorycznymi, lecz strukturą organizacyjną systemu oświaty w Polsce. Można oczekiwać, iż ewentualne różnice w przestrzeganiu praw ucznia różniące poszczególne województwa wynikają z doboru szkół w poszczególnych województwach. Przystępując do badań zakładaliśmy, iż duże znaczenie dla problematyki przestrzegania praw ucznia może mieć typ szkoły oraz jej lokalizacja (np. według zmiennej różnicującej duże miasta i wieś). Założenia takie wynikały z dotychczasowych obserwacji pracowników nadzoru pedagogicznego. Przykładowo, jako hipotezę badawczą traktowano stwierdzenie, iż charakter problemów związanych z przestrzeganiem prawa do prywatności różni szkoły funkcjonujące w małych środowiskach wiejskich od tych, które funkcjonują w dużych aglomeracjach miejskich.

Po drugie, można powiedzieć, że prezentowany raport nie jest „zamknięciem” prowadzonych badań, a jedynie pewnym etapem gromadzenia wiedzy na temat przestrzegania praw ucznia w polskich szkołach. Dane zgromadzone na terenie poszczególnych województw posłużą przede wszystkim do przygotowania raportu ogólnopolskiego. Mamy także nadzieję, iż opracowane materiały, narzędzia i procedury badawcze opracowane w trakcie realizacji tego programu badawczego przyczynią się do wzrostu świadomości znaczenia prawa człowieka i związanych z nimi praw ucznia w polskich szkołach.

Na zakończenie warto podkreślić olbrzymi wkład pracy niewielkich, dwuosobowych zespołów badawczych pracujących w każdym województwie nad przygotowaniem prezentowanego raportu z badań. Przeprowadzenie badań było możliwe tylko dzięki wielkiemu zaangażowaniu poszczególnych osób uczestniczących w całym przedsięwzięciu badawczym.

Dr Michał W. Kowalski

II. Opis i organizacja badań w województwie świętokrzyskim

Zgodnie z ustaleniami ogólnopolskimi skonsultowanymi podczas szkoleń i prac związanych z przeprowadzeniem badań, przyjęliśmy, iż zakres planowanego przedsięwzięcia badawczego dotyczyć będzie przestrzegania praw ucznia w czterech obszarach problemowych:

- przestrzegania prawa do informacji;
- przestrzegania prawa do prywatności;
- przestrzegania prawa do wyrażania opinii;
- przestrzegania prawa do wolności od poniżającego traktowania.

Ważną sprawą w badaniach, jest uzyskanie odpowiedzi na temat upowszechniania praw ucznia w badanych obszarach, oraz jak są one egzekwowane

Zgodnie z przyjętą procedurą zakres badań objął następujące typy szkół na terenie województwa świętokrzyskiego

- 5 szkół podstawowych,⁵
- 5 gimnazjów,
- 5 liceów ogólnokształcących,
- 5 innych szkół ponad gimnazjalnych,⁶

W poszczególnych kategoriach szkoły objęte badaniem dobrane były w sposób losowy według procedury przygotowanej w trakcie szkoleń. Zakładaliśmy, iż w poszczególnych szkołach badaniami poddani zostaną uczniowie z dwóch ostatnich klas. Zakładaliśmy także, że efektem przeprowadzonych badań będzie otrzymanie około 500 kwestionariuszy z odpowiedziami uczniów, minimum 60 kwestionariuszy z odpowiedziami członków rady pedagogicznej oraz minimum 60 kwestionariuszy z odpowiedziami rodziców uczniów⁷.

---

⁵ Zakładaliśmy, że w każdej szkole w badaniach powinno uczestniczyć minimum trzech nauczycieli; wśród nich pedagog szkolny lub opiekun samorządu uczniowskiego, nauczyciel przedmiotów humanistycznych, nauczyciel przedmiotów ścisłych. Przyjęliśmy, że nie powinni to być nauczyciele sprawujący funkcje dyrektora lub zastępcy dyrektora szkoły.

⁶ Innych niż licea ogólnokształcące np. licea profilowane.

⁷ Zakładaliśmy, że w każdej szkole, badaniem zostanie objętych co najmniej troje rodziców z zastrzeżeniem, iż jeśli to będzie możliwe powinni być to rodzice uczniów objętych badaniem.

1 Sposób dokonania wyboru placówek oświatowych

Zgodnie z ustaleniami została przyjęta opcja dokonania wyboru placówek oświatowych drogą losową. W tym celu podzielono teren województwa na cztery części i dokonano wyboru powiatów poprzez losowanie w każdym powiecie szkoły podstawowej, gimnazjum, liceum i szkoły ponadgimnazjalnej.

W wyniku losowania badaniem objęto szkoły w Kielcach, w powiecie jędrzejowskim, w powiecie buskim, w powiecie staszowskim, w powiecie starachowickim. W każdym z w/w powiatów znalazły się szkoły podstawowe, gimnazja, licea ogólnokształcące i szkoły ponadgimnazjalne. Część szkół wchodziła w skład zespołu szkół ogólnokształcących i zespołów szkół ponadgimnazjalnych.

Losowanie odbyło się komisyjnie z udziałem dyrektora wydziału I Kuratorium Oświaty w Kielcach, p. Grażyny Koziół. Dyrektorzy szkół zostali poinformowani o losowym wyborze, tematyce problemowej i celu przeprowadzanych badań. Kurator Oświaty powierzył Juliuszowi Hroudzie, wizytatorowi ds. przestrzegania praw dziecka i ucznia w szkole, koordynację badań w wylosowanych placówkach oświatowych .

2. Szkoły objęte badaniem

Badania w poszczególnych wylosowanych szkołach przebiegały następująco:

- wizytator wspólnie z dyrektorem placówki dokonał losowania 25 uczniów z klas V, VI szkoły podstawowej, klas II i III gimnazjum, klas II, III liceum oraz II, III, IV ze szkół ponadpodstawowych. Nazwiska uczniów były wskazane z dzienników lekcyjnych wg klucza:
  - wybierane były osoby zapisane pod numerami parzystymi,
- ilość wybranych osób z klasy w zależności od ilości klas /w sumie 25 uczniów/..

Wizytator zapoznał respondentów z celami badań oraz omówił zasady wypełniania ankiety, zwracając uwagę na pełną anonimowość. Po wypełnieniu kwestionariuszy ankietom został nadany kod zgodnie z przyjętą wcześniej procedurą.

W podobny sposób dokonano wyboru 3 nauczycieli z każdej szkoły /w tym pedagoga szkolnego, jeżeli był w tym czasie w szkole/ oraz 3 rodziców. Nie zawsze byli to rodzice uczniów biorących udział w badaniach. Koordynatorowi w przeprowadzeniu badań pomagali wizytatorzy Wydziału Koordynacji Nadzoru Pedagogicznego Kuratorium Oświaty. Badania przebiegały sprawnie i były dobrze przyjęte przez dyrekcje szkół oraz rodziców. Ogółem kwestionariusze wypełniło 500 uczniów, 60 nauczycieli i 60 rodziców. Zakodowane kwestionariusze są zabezpieczone w Kuratorium Oświaty w Kielcach.

3. Zestawienie problemów i pytań w kwestionariuszach badawczych

	Uczniowie	Nauczyciele	Rodzice
	Numery pytań w kwestionariuszach badawczych		
Opis badanej zbiorowości	Metryczka; 1; 38; 39	Metryczka; 1; 52	Metryczka; 1; 38
Znajomość praw	2; 25a; 33; 34; 34a; 35; 35a	38; 38a; 39; 40; 42; 43a; 44; 46; 47	30; 31a; 32; 35a;
Prawa i obowiązki	30 – 32a; 34a; 35a; 36	35 - 39; 43a	27 – 30; 31a; 35a
Prawo do informacji	20; 26; 27; 28; 29 ; 37	7; 13 – 16; 30 – 33; 36 – 38; 40 - 44	13; 14; 19 – 26; 29; 33; 36
Prawo do wyrażania opinii	13 - 19; 23 - 25	20 – 23; 25; 26; 28; 29abcdj	16; 17; 18
Prawo do prywatności	9; 10; 16; 21; 22	10 –12; 17 – 19; 34; 28f; 29hi	10; 11; 12; 15; 21; 22
Prawa do wolności od poniżającego traktowania	3 – 8;	3 - 9;	3 – 9

III. Opis badanych zbiorowości

W badaniach uczestniczyły trzy grupy respondentów: uczniowie różnych typów szkół, nauczyciele uczący w tych szkołach oraz rodzice uczniów uczęszczających do tych szkół.

1. Opis uczniów uczestniczących w badaniach

Spośród ogólnej liczby uczniów uczestniczących w badaniach informację o rodzaju szkoły do której uczęszczają uzyskano na podstawie odpowiedzi na pytanie M1 tzw. „metryczki” załączonej do kwestionariusza badawczego dla uczniów. Liczebności uczniów z poszczególnych typów szkół przedstawiały się w sposób następujący: (patrz Tab.1).

Tab. 1: Rodzaj szkoły, do której uczęszczają badani uczniowie.

Rodzaj szkoły	szkoły podstawowe	125	25%
	gimnazja	120	24%
	licea	134	27%
	szkoły ponadgimnazjalne	113	24%
	Razem	492	100%

W dalszych analizach będziemy posługiwać się podziałem grupującym uczniów ze względu na rodzaje szkół: „szkoła podstawowa”, „gimnazjum”, „liceum ogólnokształcące” i „inna szkoła ponadgimnazjalna” (łącznie „szkoła zawodowa”, „technikum”, „liceum profilowane”). Trzeba w tym miejscu przypomnieć, iż proporcje te są konsekwencją przyjętych przez nas założeń i doboru uczniów oraz szkół uwzględniających ich podział na cztery kategorie. Przystępując do badań zakładaliśmy, iż problematyka przestrzegania praw ucznia może zależeć od typu – rodzaju szkoły, zarówno jeżeli chodzi o kolejne poziomy edukacji jak i ze względu na specyfikę różnych typów szkół ponadgimnazjalnych. Założenie takie wynikało z dotychczasowych obserwacji pracowników nadzoru pedagogicznego.

Wśród badanych uczniów znaleźli się przede wszystkim ci, którzy uczyli się w dwóch ostatnich klasach każdego z typów szkół. Dominującymi grupami respondentów są uczniowie

dwóch ostatnich klas szkół poziomu podstawowego (respondenci w wieku 11 i 12 lat), gimnazjów (w wieku 14 i 15 lat) i poziomu ponadgimnazjalnego (17 lat i starsi).

Tab. 4: Liczebności uczniów ze względu na ich płeć w czterech typach szkół.

4 kategorie		rodzaj szkoły							
		szkoła podstawowa		gimnazjum		liceum ogólnokształcące		inne szkoły ponad gimnazjalne	
		N	%	N	%	N	%	N	%
płeć	mężczyzna	37	30%	38	32%	45	34%	64	57%
	kobieta	88	70%	82	68%	89	66%	49	43%
RAZEM		125	100%	120	100%	134	100%	113	100%

Na podstawie odpowiedzi respondentów można stwierdzić, iż w badanej przez nas zbiorowości uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i liceów ogólnokształcących występuje zdecydowana większość dziewcząt.

Duże znaczenie dla problematyki przestrzegania praw ucznia może mieć typ szkoły oraz jej lokalizacja. Założenia takie wynikały z dotychczasowych obserwacji pracowników nadzoru pedagogicznego. Jako hipotezę badawczą można użyć stwierdzenia, iż charakter problemów związanych z przestrzeganiem prawa do prywatności może różnić szkoły funkcjonujące w małych środowiskach wiejskich od tych, które funkcjonują w aglomeracjach miejskich.

W badaniach przyjęto następujące kryteria podziału „siedziby szkoły” – duże miasta (tj. miasta powyżej 100 tys. mieszkańców), miasta do 100 tys. mieszkańców oraz wieś. Rozkład odpowiedzi uczniów na pytanie dotyczące siedziby szkoły prezentowany jest w tabeli 5.

Tab. 5: Lokalizacja szkół uczniów, uczestników badań.

	N	%
Miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	113	23
Miasto poniżej 100 tys. mieszkańców	233	48
Wieś	138	29
RAZEM	484	100%

Niemal połowa uczniów uczestniczących w naszych badaniach uczęszczała do szkół zlokalizowanych w miastach do 100 tysięcy, w mieście powyżej 100 tys. 23%, a w środowisku wiejskim 29%. Można więc powiedzieć, że uzyskana została reprezentatywność zbiorowości województwa.

Analizując zbiorowości badanych uczniów, zadaliśmy pytanie, jakie oczekiwania mają uczniowie wobec szkoły, do której chodzą

Pyt. 38. "Chciałbym aby w mojej szkole..." (dokończ zdanie)

		%
Pytanie 38: „Chciałbym aby w mojej szkole...?”	lepsze wyposażenie szkoły ⁸	12 %
	przestrzeganie praw i obowiązków ⁹	16 %
	relacje między uczniami ¹⁰	10 %
	tak jak jest ¹¹	8 %
	obiekty sportowe ¹²	11 %
	milsi nauczyciele, ¹³ sprawiedliwe ocenianie	8 %
	większa dyscyplina w szkole ¹⁴	6 %
	inne ¹⁵	6 %
	zmiany planu ¹⁶	4 %
	sklepik ¹⁷	4 %
	czystiej, ¹⁸ bezpieczniej	5 %
zajęcia pozalekcyjne ¹⁹	5 %	

⁸ **Lepsze wyposażenie szkoły** – wypowiedzi dotyczące infrastruktury szkoły (ale bez obiektów sportowych) np. „łazienki”, „lepsze łazienki”, „szatnie”, „szafki”, „lepsze warunki nauki”, „lepsze warunki”, „lepsze wyposażenie pracowni”, „nowe ławki”, „więcej ławek”, „zamki w toaletach”, itp.

⁹ **Przestrzeganie praw i obowiązków** – wszystkie wypowiedzi dotyczące przestrzegania konkretnych praw i/lub obowiązków; także: „prawo do praw”, wypowiedzi dotyczące „równości”, „sprawiedliwości” (ale bez „sprawiedliwości oceniania!”), „wolności”, itp.

¹⁰ **Relacje między uczniami** – wszystkie wypowiedzi dotyczące relacji międzyludzkich (bez wskazania na relacje z nauczycielami) i dotyczące atmosfery wśród uczniów, np. „lepsze relacje między uczniami”, „lepsza atmosfera”, także: „milej”, „weselej” przyjemniej”, itp.

¹¹ **Tak jak jest** – wszystkie wypowiedzi dotyczące akceptacji tego, co jest w szkole – np. „by nic się nie zmieniło”, „nic nie zmieniać”, „tak jak jest”, „jest dobrze”, itp.

¹² **Obiekty sportowe** - wypowiedzi dotyczące infrastruktury sportowej szkoły np. „boisko”, „większe boisko”, „basen”, „hala sportowa”, większa hala sportowa”, itp.

¹³ **Milsy nauczyciele** – wszystkie wypowiedzi dotyczące stosunku nauczycieli wobec uczniów – np. „bardziej wyrozumiali nauczyciele”, „życzliwsi nauczyciele”, „lepszy kontakt nauczycieli z uczniami”, „większe zaufanie nauczycieli do uczniów”, „bardziej przyjaźni nauczyciele”, itp.

¹⁴ **Większa dyscyplina w szkole** – wypowiedzi dotyczące dyscypliny w szkole, np. „by był ład”, „ład i porządek”, „mniej hałasu na przerwach”, „spokój na przerwach”, „mniej bójk”, „wyrzucić niektórych uczniów”, „by byli ludzie na poziomie”, itp.

¹⁵ **Inne** – wszystkie wypowiedzi nie dające się przypisać do wyróżnionych kategorii i nie uwzględnione w kluczu kodowym.

¹⁶ **Zmiana planu** – wszystkie wypowiedzi dotyczące planu oraz organizacji zajęć, np. „lepszy plan”, „lepsza organizacja zajęć”, „inne godziny rozpoczynania zajęć”, „inne godziny kończenia lekcji”, „dłuższe przerwy”, „mniej lekcji”, „mniej zajęć”, „krótsze lekcje”, „mniej lekcji”, itp.

¹⁷ **Sklepik** – wypowiedzi dotyczące możliwości dokonania drobnych zakupów na przerwach w szkole – „by był sklepik”, „lepsze zaopatrzenie w sklepiku”, „automat z napojami”, „lody na przerwie”, „barek” „bufet”, itp.

¹⁸ **Czystiej** – wypowiedzi odnoszące się do estetyki szkoły, np. „czystiej”, „ładniej”, „odnowienie szkoły”, „pomalowanie ścian”, „odnowienie toalet”, „mydło w toaletach”, „lustra w toaletach” itp.

¹⁹ **Zajęcia pozalekcyjne** – wypowiedzi odnoszące się do ponad programowej oferty szkoły, np. „by były fakultety”, „kółka zainteresowań”, „zajęcia pozalekcyjne”, „możliwość rozwijania zainteresowań”, itp.

2. Nauczyciele uczestniczący w badaniach

W badaniach uczestniczyło ogółem 60 nauczycieli. Badaniem objęto przebadanie nauczycieli różnych przedmiotów oraz pedagoga szkolnego lub opiekuna samorządu uczniowskiego. W tabeli 7 zamieszczone są informacje odnośnie do typu szkół, z których pochodzili badani przez nas nauczyciele, natomiast w tabeli 8 zawarte są informacje dotyczące nauczanych przez nich przedmiotów.

Tab. 7: Rodzaj szkoły w którym nauczają badani przez nas nauczyciele.

Rodzaj szkoły	szkoła podstawowa	18	32%
	gimnazjum	14	25%
	liceum	11	18%
	szkoły ponadgimnazjalne	14	25%
	Razem	57	100%

Tab. 8: Nauczany przedmiot przez nauczyciela.

Nauczany przedmiot	Jęz. polski	12	21 %
	Pedagog	7	12 %
	Matematyka, Fizyka, Informatyka	10	18 %
	Biologia, Chemia, Przyroda	7	13 %
	Przedmioty zawodowe	6	11 %
	Jęz. obce	4	7 %
	WOS, PO	5	9 %
	WF	3	5 %
	Bibliotekarz, W-ca świetlicy	1	2 %
	Wychowanie do życia w rodzin.	1	2 %
	Razem	56	100%

Z tego rozkładu wynika, że najczęściej było polonistów, nie w każdej szkole był pedagog dostępny do badań /w kilku szkołach nie ma takiego stanowiska/.

W tabeli 9 zostały zamieszczone informacje, czy nauczyciele pełnią funkcję wychowawcy, opiekuna samorządu uczniowskiego lub rzecznika praw ucznia. Z informacji respondentów wynika, iż 65 % nauczycieli pełni funkcje wychowawcy, 31 % pełni funkcje opiekuna samorządu a tylko 10 % rzecznika praw ucznia, co jest istotne w rozważaniu, czy takie stanowiska należy tworzyć poprzez wybór nauczyciela czy wybór ucznia.

Tab. 9: Funkcje pełnione przez nauczycieli uczestniczących w badaniach.

		N	%
Czy pełni Pan/i funkcję wychowawcy?	tak	37	65
	nie	20	35
RAZEM		57	100

		N	%
Czy pełni Pan/i funkcję opiekuna samorządu?	tak	16	31
	nie	36	69
RAZEM		52	100

		N	%
Czy pełni Pan/i funkcję rzecznika praw ucznia?	tak	5	10
	nie	44	90
RAZEM		49	100%

Tab. 10: Uczestnictwo w formach doskonalenia zawodowego z zakresu praw ucznia /dziecka/

		N	%
Czy uczestniczył/a Pan/i w formach doskonalenia zawodowego z zakresu praw ucznia?	tak	18	32
	nie	38	68
RAZEM		56	100%

W Tabeli 10 chcieliśmy uzyskać informację w zakresie doskonalenia nauczycieli w obszarze praw ucznia. Należy uznać za pozytywny wynik, że 32% nauczycieli miało możliwość uczestniczenia w takim przeszkoleniu. Jednak 68% nie posiada pełnej wiedzy na temat praw ucznia co potwierdziły dalsze informacje wynikające z ankiet.

3.Opis rodziców uczniów uczestniczących w badaniach

Opisując badania rodziców należy wyjaśnić, że zdecydowana większość pomimo założeń nie była rodzicami badanych uczniów. Okazało się to trudne z przyczyn technicznych /badania losowe uczniów/ i trudności z dotarciem w tym czasie do rodziców. Jednak zgromadzone wiadomości od rodziców pozwalają na formułowanie wniosków i analizę

odpowiedzi na pytania o podobnej treści skierowanych do nauczycieli i uczniów. Nie był to jednak dobór losowy, a w większości wynikający ze wskazania.

Przed rozpoczęciem zasadniczych badań w ankietach postawiono pytanie czy szkoła jest lubiana przez uczniów, nauczycieli i rodziców dzieci.

W pytaniu czy dziecko Pan/i lubi swoją szkołę, zdecydowana większość odpowiedziała „tak” /78%/ /tab. 11/. Jednak w porównaniu z odpowiedziami uczniów występuje różnica; „tak” odpowiedziało 44% badanych uczniów /Tab.12./. Analizując rozkłady pytań, można zakładać, iż część rodziców nie zna dokładnie opinii swoich dzieci o własnej szkole. Być może nie przeprowadziła z dziećmi rozmów na ten temat lub przy rozmowach nie występują sygnały, wskazujące że w szkole jest nieciekawie.

Tab. 11

Pytanie 1 „Czy Pan/i dziecko lubi swoją szkołę?”	tak	78 %
	raczej tak	22 %
	Razem	100 %

Podobnie wypowiadają się uczniowie w pytaniu Nr 1 /tab. 12 /. Analizując jednak wiek uczniów i typ szkoły można zauważyć, że uczniowie szkół podstawowych bardziej lubią szkołę /ok. 65 %/. Wraz z wiekiem zmienia się deklarowana opinia sympatii wobec szkoły, do której uczęszczają. Można domniemać, że jest to związane z atmosferą szkoły a także ze zjawiskami i problemami, które są postrzegane przez uczniów jako naruszanie ich praw.

Tab. 12

Pytanie 1 „Czy lubisz swoją szkołę?”	tak	218	44%
	raczej tak	213	43%
	raczej nie	19	4
	nie	17	3%
	trudno powiedzieć	31	6%
	Razem	498	100 %

Dodatkową informacją uzyskaną od rodziców było pytanie „Czy Pani/i jest zadowolona z wyboru szkoły dla swojego dziecka?”. Ponad 80% rodziców twierdzi, że jest zadowolona.

Tab. 13

Pytanie 1 „Czy jest Pan/i zadowolona z wyboru szkoły dla swojego dziecka?”	tak	82 %
	raczej tak	15 %
	trudno powiedzieć	3%
	razem	100 %

Trudno jednak wyciągać wnioski zważywszy, że lokalizacja szkół podstawowych i gimnazjów była położona w rejonach zamieszkania i brak było możliwości innego wyboru.

W odniesieniu do nauczycieli prosiliśmy o odpowiedź „Czy lubią prace w swojej szkole?”. 83% stwierdziło „tak”, a 17 % „raczej tak”.

Wniosek: Zdecydowana większość respondentów /uczniów, nauczycieli i rodziców/ deklaruje, że lubi swoją szkołę. Na tym etapie trudno jest stwierdzić związek między deklaracjami sympatii do szkoły a problematyką przestrzegania praw ucznia. Można domniemać, że pomimo występujących nieprawidłowości w zakresie łamania praw ucznia nie zmienia się ich deklaracyjna postawa w zakresie sympatii do szkoły.

IV. Analiza wyników badań

W tej części raportu przedstawione zostaną problemy związane ze znajomością praw ucznia, a w dalszej części analizą odpowiedzi na respektowanie czterech praw, które zostały wybrane w trakcie przygotowywania projektu badań. Będą to w kolejności: ***prawo do informacji, prawo do wyrażania opinii, prawo do prywatności, prawo do wolności od poniżającego traktowania.***

Podejmiemy także próbę wykazania, jaka jest znajomość praw ucznia oraz rozumienie i rozróżnianie praw ucznia od obowiązków ucznia .

1. Znajomość praw ucznia

Analizując odpowiedzi uczniów na temat znajomości swoich praw, należy brać pod uwagę, że większość odpowiedzi była deklaracją a nie faktyczną znajomością tych praw. Potwierdzą to wyniki innych pytań szczegółowych.

Pyt. 31. "Czy w szkole zetknąłeś się z pojęciem „prawa ucznia”?"

Tab. 14

		N	%
pytanie 31	tak	88	18%
	raczej tak	78	16%
	raczej nie	140	28%
	nie	107	21%
	trudno powiedzieć	85	17%
RAZEM		498	100%

Pyt. 34. „Czy znasz prawa ucznia?”

Tab. 15.

		N	%
pytanie 34	tak	174	35%
	raczej tak	125	25%
	raczej nie	97	20%
	nie	29	6%
	trudno powiedzieć	67	14%
RAZEM		492	100%

Z tych dwóch rozkładów pytań wynika, że tylko 34 % zetknęło się z pojęciem praw ucznia, a w pytaniu „czy znasz prawa ucznia?” 60% twierdzi, że zna te prawa. Podważa to wiarygodność ucznia o znajomości praw. Uznać to należy jako deklaracje co do samego pojęcia prawa ucznia. Natomiast odpowiedź „raczej nie”, „nie” i „trudno powiedzieć” w pytaniu 34 wynosi 40% co stawia w niekorzystnej sytuacji niektóre szkoły w zakresie upowszechniania praw ucznia.

W analizie pytania "Czy uważasz, że w Twojej szkole są przestrzegane prawa ucznia?" rozkład opinii uczniów przedstawia tabela 16.

Pyt. 35. "Czy uważasz że w Twojej szkole są przestrzegane prawa ucznia?"

Tab. 16:

		N	%
pytanie 35	tak	139	28%
	raczej tak	199	40%
	raczej nie	50	10%
	nie	15	3%
	trudno powiedzieć	95	19%
RAZEM		498	100%

Jak wynika z przedstawionego rozkładu, większość uczniów /ponad 60%/ uważa, że prawa są przestrzegane. Jednak pozostałe wypowiedzi ilościowe są niekorzystne w stosunku do pozytywnych. Jeżeli ok. 40 % uczniów twierdzi, że prawa nie są przestrzegane, - stanowi to niepokojący sygnał .. Może to także wynikać, jak wykazano w poprzednich analizach, z nieznamości o jakie prawa chodzi, np. braku występowania poważniejszych przypadków łamania tych praw.

W pytaniu otwartym prosiliśmy respondentów, aby wymienili te prawa, które ich zdaniem są najważniejsze.

Tab. 17:

	N	%
do wyrażania opinii	80	33%
przestrzegania zasad oceniania	39	16%
do nauki	39	16%
do bezpieczeństwa	25	10%
do poprawiania ocen	24	10%
prawo do informacji	19	8%
do korzystania z zasobów i pomieszczeń szkoły	18	8%
do godności	18	8%
do rozwoju	14	6%
do zakwestionowania oceny	13	5%
do bycia nieprzygotowanym	11	5%

Jak wynika z rozkładu odpowiedzi w tab.17 respondenci zwrócili uwagę na to, jakie prawa są dla nich najważniejsze. Najwięcej odpowiedzi wskazało prawo do wyrażania opinii, a następnie przestrzegania zasad oceniania. Jak wykażą dalsze wyniki, najwięcej roszczeń jest

w tym zakresie. Dalsze miejsca zajmuje prawo do nauki i bezpieczeństwa a także prawo do informacji. Dalsze badania potwierdzą, że wskazane prawa nie są do końca przestrzegane.

W tabeli 18 wykazano odpowiedzi na pytanie, które ich zdaniem z podanych wcześniej praw nie są w szkole przestrzegane. Najwięcej, bo 29% było wskazań na nieprzestrzeganie zasad oceniania, a następnie możliwości wyrażania własnej opinii oraz poszanowania godności osobistej /20 %/.

Rozkład odpowiedzi uczniów wskazujących, które prawa ich zdaniem nie są przestrzegane

Tab. 18

przestrzegania zasad oceniania	29%
do wyrażania opinii	21%
do godności	20%
inne	18%
do bycia nieprzygotowanym	17%
do prywatności	5%
do odpoczynku	5%
zmiana obuwia	5%
właściwe zachowanie na lekcji	3%
do bezpieczeństwa	3%
równego traktowania	3%
do zakwestionowania oceny	3%

W pytaniu skierowanym do nauczycieli "Czy została opracowana procedura dochodzenia swoich praw przez uczniów?", 76 % nauczycieli odpowiedziało „tak”, a 22% nie wiedziało o takiej procedurze. Ogólnie więc należy stwierdzić, że w szkołach są opracowywane takie procedury co jest zjawiskiem pozytywnym.

2. Wiedza o prawach ucznia

W zadanym nauczycielom pytaniu „Czy Pan/i zdaniem uczniowie w Pan/i szkole znają swoje prawa?” 63 % respondentów stwierdziło, że „tak” a około 30 %, że „raczej tak”.

Najwięcej mówi się na temat praw ucznia na lekcjach wychowawczych i na początku roku, Ponad 60 % twierdzi, że uczniowie są zachęceni do czytania statutów, 46% badanych twierdzi, że informacje o prawach ucznia są dostępne na stałe, a tylko 2 % informuje, że prawa ucznia zostały przekazane na piśmie. Jeżeli chodzi o procedury dochodzenia swoich praw, takie opracowania potwierdziło tylko 65 % nauczycieli. Skuteczność tych procedur potwierdziło 76 % badanych. Prawie wszyscy nauczyciele stwierdzili, że uczniowie wiedzą do kogo mogą zwrócić się o pomoc.

Aby zbadać czy uczniowie potrafią określić, jakie problemy dotyczą ich praw, zadaliśmy szereg pytań, aby zakwalifikować te, które uważają, że są to prawa ucznia. Pozytywny wynik uzyskiwał respondent, który wskazał 6 przykładów zaliczanych do praw ucznia i 5 jako rozwiązanie nie dotyczące tych praw.

Tab.19

Czy Twoim zdaniem poniższe rozwiązania dotyczą praw ucznia?

		N	%
prawo do automatu z napojami chłodzącymi	tak	54	11%
	raczej tak	61	12%
	raczej nie	101	20%
	nie	252	51%
	trudno powiedzieć	27	5%
RAZEM		495	100%

Tab. 20

Czy Twoim zdaniem poniższe rozwiązania dotyczą praw ucznia?

		N	%
prawo do palarni	tak	89	18%
	raczej tak	38	8%
	raczej nie	39	8%
	nie	291	59%
	trudno powiedzieć	33	7%
RAZEM		490	100%

Ponad 60 % odpowiedziało „nie” i „raczej nie”. W przypadku prawa do palarni odpowiedzi dotyczyły w większości uczniów szkół ponadgimnazjalnych, szczególnie tych, którzy ukończyli 18 lat.

Tab. 21

Czy Twoim zdaniem poniższe rozwiązania dotyczą praw ucznia?

		N	%
prawo do jedzenia w czasie lekcji	tak	64	13%
	raczej tak	36	7%
	raczej nie	67	14%
	nie	310	63%
	trudno powiedzieć	18	4%
RAZEM		495	100%

Tab. 22

Czy Twoim zdaniem poniższe rozwiązania dotyczą praw ucznia?

		N	%
prawo do odmowy wykonania niektórych poleceń Dyrektora	tak	102	21%
	raczej tak	65	13%
	raczej nie	76	15%
	nie	208	42%
	trudno powiedzieć	42	9%
RAZEM		493	100%

Tab. 23

Czy Twoim zdaniem poniższe rozwiązania dotyczą praw ucznia?

		N	%
prawo do tajemnicy na tematy prywatne	tak	353	71%
	raczej tak	60	12%
	raczej nie	25	5%
	nie	41	8%
	trudno powiedzieć	17	3%
RAZEM		496	100%

W Tabeli 21 prawo do jedzenia na lekcji wskazało 20 % badanych, w szczególności dotyczy to respondentów uczących się w szkołach podstawowych, gdzie dopuszcza się w niektórych przypadkach taki przywilej, mylnie traktowany jako prawo. Kolejne prawo dobrze zostało zinterpretowane /83 % tak i raczej tak/ - Tab. 23.

Tab. 24.

Czy Twoim zdaniem poniższe rozwiązania dotyczą praw ucznia?

		N	%
prawo do wpływu na oceny swoich kolegów z różnych przedmiotów	tak	92	19%
	raczej tak	75	15%
	raczej nie	115	23%
	nie	166	34%
	trudno powiedzieć	44	9%
RAZEM		492	100%

Pytanie o wpływ na oceny kolegów sprawiło trudności, zdania były bardzo podzielone /tab. 24/. Z rozkładu odpowiedzi na to pytanie wynikają rozbieżności w interpretacji znajomości praw ucznia, podobnie jak w pytaniu z tab. 27

Tab. 25

Czy Twoim zdaniem poniższe rozwiązania dotyczą praw ucznia?

		N	%
prawo do wpływu na program działań samorządu szkolnego	tak	249	50%
	raczej tak	120	24%
	raczej nie	45	9%
	nie	47	10%
	trudno powiedzieć	33	7%
RAZEM		494	100%

Analizując odpowiedzi w tab.25, 26, 28, 29 można stwierdzić prawidłowość określenia swoich praw /ok. 80 % odpowiedzi pozytywnych/. Jednak część respondentów nie potrafiła zaliczyć tych praw prawidłowo. W pozostałych tabelach wyraźnie widać, że uczniowie nie mają pełnej wiedzy o jakie prawa chodzi. Można więc określić, że poziom wiedzy na temat praw jest niewystarczający.

Tab. 26

Czy Twoim zdaniem poniższe rozwiązania dotyczą praw ucznia?

		N	%
prawo do zakwestionowania oceny wystawionej przez nauczyciela	tak	307	62%
	raczej tak	109	22%
	raczej nie	21	4%
	nie	23	5%
	trudno powiedzieć	34	7%
RAZEM		494	100%

Tab. 27

Czy Twoim zdaniem poniższe rozwiązania dotyczą praw ucznia?

		N	%
prawo do oceny pracy nauczycieli	tak	159	32%
	raczej tak	91	19%
	raczej nie	78	16%
	nie	135	27%
	trudno powiedzieć	28	6%
RAZEM		491	100%

Tab. 28

Czy Twoim zdaniem poniższe rozwiązania dotyczą praw ucznia?

		N	%
prawo do poznania uzasadnienia otrzymywanych ocen	tak	403	81%
	raczej tak	41	8%
	raczej nie	12	2%
	nie	32	6%
	trudno powiedzieć	8	2%
RAZEM		496	100%

Odpowiedzi uzyskane w tab.28, świadczą pozytywnie o przestrzeganiu prawa do poznania uzasadnienia otrzymywanych ocen, a także w dostępie do internetu, co jest istotne w prawie do informacji. Natomiast co do prawa związanego z oceną pracy nauczycieli, zdania były podzielone (tab.27). Znaczna większość respondentów, która odpowiedziała „tak” wywodzi się ze szkół ponadgimnazjalnych.

Tab. 29

Czy Twoim zdaniem poniższe rozwiązania dotyczą praw ucznia?

		N	%
prawo do swobodnego dostępu do Internetu	tak	281	57%
	raczej tak	99	20%
	raczej nie	43	9%
	nie	43	9%
	trudno powiedzieć	26	5%
RAZEM		492	100%

Podobne pytania zostały zadane nauczycielom, aby dowiedzieć się, jaką wiedzę mają oni w tej kwestii /porównania z wcześniejszymi deklarowanymi wypowiedziami na temat znajomości praw ucznia/ oraz w celach porównawczych z odpowiedziami uczniów.

Przykładowo podajemy kilka rozkładów odpowiedzi na pytania podobne jak w stosunku do uczniów . „Czy Pani/Pana zdaniem poniższe rozwiązania dotyczą praw ucznia?”/Tab. 30, 31, 32, 33, 34/.

Tab. 30

		N	%
prawo do korzystania z automatu z napojami chłodzącymi	tak	11	19%
	raczej tak	5	9%
	raczej nie	12	21%
	nie	29	50%
	trudno powiedzieć	1	2%
RAZEM		58	100%

W tym przypadku, że jest to prawo ucznia wskazało 19 % nauczycieli, natomiast odpowiedź uczniów wyniosła 11%, podobny rozkład odpowiedzi był w stosunku do prawa ucznia do jedzenia na lekcji oraz wpływu na oceny swoich kolegów z różnych przedmiotów. Ogólnie rzecz biorąc nauczyciele mają kompletniejszą wiedzę o prawach ucznia niż uczniowie. Jednak niepokojący jest fakt, że jest dość znaczny odsetek nauczycieli, którzy udzielili błędnej odpowiedzi.(wyniki w tab.31, 32, 33, 34,)

Tab. 31

		N	%
prawa do jedzenia w czasie lekcji	tak	6	10%
	raczej tak	3	5%
	raczej nie	10	17%
	nie	39	67%
RAZEM		58	100%

Tab. 32

		N	%
prawa do oceny pracy nauczycieli	tak	23	42%
	raczej tak	15	27%
	raczej nie	1	2%
	nie	15	27%
	trudno powiedzieć	1	2%
RAZEM		55	100%

Tab. 33

prawa do wpływu na oceny swoich kolegów z różnych przedmiotów	tak	7	13%
	raczej tak	5	9%
	raczej nie	11	20%
	nie	31	55%
	trudno powiedzieć	2	4%
RAZEM		56	100%

Tab. 34

		N	%
prawa do palarni	tak	5	9%
	raczej tak	4	7%
	raczej nie	3	5%
	nie	43	75%
	trudno powiedzieć	2	4%
RAZEM		57	100%

Generalnie rzecz biorąc można przyjąć, że jakakolwiek błędna odpowiedź na 11 zadanych w teście pytań świadczy o słabej orientacji w prawach ucznia. Widać więc, że wynik około 60% w pytaniach zaliczonych do odpowiedzi prawidłowych też nie jest satysfakcjonujący.

Podsumowując tę część można stwierdzić niską znajomość wiedzy o prawach ucznia..

Szczególnie nauczyciele, a także rodzice winni być bardziej uświadomieni w zakresie wiadomości o prawach człowieka z którego wynikają prawa ucznia.

W pytaniu do rodziców „**Czy Pan/i dziecko zna prawa ucznia?**” rozkład odpowiedzi był następujący

Tab. 35

		N	%
pytanie 32	tak	30	50%
	raczej tak	26	43%
	raczej nie	2	3%
	trudno powiedzieć	2	3%
RAZEM		60	100%

Udzielone informacje przez rodziców określają pozytywnie swój stosunek do znajomości praw ucznia przez swoje dziecko

W pytaniu „**Czy informacje o prawach ucznia są wystarczające?**” 75 % rodziców odpowiedziało ”tak,, ale 25 % nie potrafiło się dokładnie określić.(tab.36)

Tab. 36

		N	%
pytanie 33	tak	44	75%
	trudno powiedzieć	15	25%
RAZEM		59	100%

W rozkładzie odpowiedzi na pytanie „**Czy uważa Pan/i, że w szkole Pana/i dziecka są przestrzegane prawa ucznia?**” odpowiedź na ”tak” dało 57% a „raczej tak”- 33% badanych .Można zauważyć , że rozkład procentowy odpowiedzi na zadawane pytania w zakresie przestrzegania prawa ucznia jest podobny .(tab.37)

Tab. 37

		N	%
pytanie 35	tak	34	57%
	raczej tak	20	33%
	raczej nie	1	2%
	trudno powiedzieć	5	8%
RAZEM		60	100%

Można tu wyciągnąć wniosek, że odpowiedzi na pytania odnośnie praw dziecka skierowane do rodziców mają charakter deklaracyjny. Potwierdza to wcześniejsza teza, że wybrana grupa rodziców pozytywnie określa wizerunek szkoły. Wiele szczegółowych pytań na ten temat pozostało bez odpowiedzi, co świadczyć może o nieznaności praw ucznia lub pominięcia „trudnych pytań”.

3. Prawa ucznia a obowiązki ucznia

Bardzo ważną kwestią w problemie przestrzegania praw dziecka jest to aby wyjaśnić często mylone pojęcia praw i obowiązków ucznia i niezależności praw od obowiązków. Jaka jest świadomość tego problemu? - Podobne pytania zadano wszystkim grupom respondentów.

Pytanie 30. "Czy znasz swoje obowiązki szkolne?"

Tab. 38

		N	%
pytanie 30	tak	231	47%
	raczej tak	166	34%
	raczej nie	48	10%
	nie	11	2%
	trudno powiedzieć	39	8%
RAZEM		495	100%

Zdecydowanie na „tak” odpowiedziało tylko 47 % można więc wyciągnąć wniosek, że uczniowie nie są przekonani jakie są konkretnie ich obowiązki. Potwierdzenie tej tezy znajdziemy w odpowiedzi na pytanie w którym poprosimy, aby wymienili te obowiązki.

W pytaniu 31 zapytano respondentów czy wiedzą gdzie są zapisane obowiązki ucznia, aby sprawdzić wcześniejsze odpowiedzi na temat znajomości obowiązków ucznia. W pytaniu otwarty najczęściej wskazań było, że w statucie (70%) Prawach i obowiązkach(13 %)w regulaminie szkolnym (10%).

Tab. 39

		N	%
pytanie 31	tak	88	18%
	raczej tak	78	16%
	raczej nie	140	28%
	nie	107	21%
	trudno powiedzieć	85	17%
RAZEM		498	100%

Teraz widzimy, że uczniowie nie znają dokładnie swoich obowiązków, bo też nie wiedzą gdzie szukać tych zapisów. Tylko 18 % twierdzi, że wie, a 16 % że „raczej tak”. Łącznie stanowi to tylko 34 %.

Nauczyciele zaś twierdzą /Pyt.36/, że uczniowie wiedzą gdzie szukać zapisów dotyczących obowiązków /„tak” odpowiedziało 57% i „raczej tak” 38% badanych/.

Wniosek: Nauczyciele nie są świadomi tego faktu i są przekonani, że uczniowie wiedzą, gdzie szukać tych informacji. Podobnie wygląda sytuacja z deklaracjami o konsekwencjach wynikających z niewywiązywania się z obowiązków szkolnych.

Pyt. 32. ”Czy wiesz, jakie są konsekwencje nie wywiązywania się z obowiązków szkolnych?”

Tab. 40

		N	%
pytanie 32	tak	119	24%
	raczej tak	138	28%
	raczej nie	104	21%
	nie	68	14%
	trudno powiedzieć	69	14%
RAZEM		498	100%

Z tego rozkładu odpowiedzi wynika, że 35 % odpowiedziało „nie” i „raczej nie” a 14 % nie umiało określić się w tej sprawie.

Dla kompletności opisu problemu przestrzegania obowiązków szkolnych potrzeba odpowiedzieć na pytanie co rozumieją uczniowie pod pojęciem obowiązek szkolny. W pytaniach otwartych zadano pytanie, jakie są to obowiązki. Najczęstsze wskazania przedstawiają jasno, na czym zdaniem uczniów polega obowiązek szkolny. Jest nim systematyczna nauka. Pojawia się też często odwieczny symbol szkolnej dyscypliny – zmiana obuwia. Niewiele było wskazań na posłuszeństwo czy szacunek wobec nauczycieli,

odpowiednie zachowanie czy też przestrzeganie regulaminów, które są przecież głównym źródłem informacji o zasadach funkcjonowania społeczności szkolnej.

Pyt. 30a. "Wymień obowiązki szkolne, które przestrzegasz"

Tab.41

	N	%
systematyczna nauka	92	56%
zmiana obuwia	89	54%
kultura osobista	1	1%
noszenie podręczników i przyborów	1	1%

Pozostałe odpowiedzi nie miały istotnego związku z zagadnieniami dotyczącymi obowiązków szkolnych. Natomiast wymieniany obowiązek nauki często był mylony z prawem do nauki. Dużo lepiej przedstawiają się wyniki, które mówią o wiedzy na temat konsekwencji nie wywiązywania się z obowiązków szkolnych.

Pyt. 32a. „Jakie Twoim zdaniem są konsekwencje nie wywiązywania się z obowiązków ucznia?”

Tab. 42

	N	%
zła ocena zachowania	98	40%
nagany/uwagi	94	39%
wyrzucenie /skreślenie/przeniesienie	91	37%
zawieszenie	38	16%
złe oceny z przedmiotu	25	10%
kontakt z rodzicami	25	10%
inne	11	5%
ujemna punktacja	9	4%
przeniesienie do innej klasy	8	3%
rozmowa z dyrektorem	5	2%
brak promocji	5	2%
sprzątanie szkoły	4	2%

Jak z tego wynika, katalog kar jest różnorodny, ale uczniowie w znacznej części nie są świadomi, za jakie przewinienia mogą być stosowane takie konsekwencje. Zdarza się też często, że karą jest zawieszenie w prawach ucznia. W pytaniu „Czy wiesz w jakich dokumentach możesz znaleźć obowiązki ucznia?” 65 % uczniów odpowiedziało „tak”

natomiast w pytaniu „Wymień te dokumenty” 73% wskazało statut szkoły, 13 % katalog praw i obowiązków, a 10% regulamin.

4. Prawo do informacji

Istotnym przejawem życia społecznego jest prawo do rzetelnej informacji. Prawo ucznia do informacji w niczym nie odbiega od ogólnie pojmowanego prawa człowieka do informacji. W kontaktach „nauczyciel i uczeń”, w których, rzecz jasna, ten pierwszy ma więcej informacji, o przekroczenie granicy praw ucznia do informacji jest szczególnie łatwo.

Aby zbadać problem, zadaliśmy respondentom szereg pytań, a w szczególności „**Czy w szkole masz swobodny dostęp do informacji?**”.

a/ wydarzeniach edukacyjnych konkursach olimpiadach itp.(tab.43)

Tab. 43

		N	%
pytanie 20a	tak	283	57%
	raczej tak	160	32%
	raczej nie	36	7%
	nie	8	2%
	trudno powiedzieć	11	2%
RAZEM		498	100%

b/ o wydarzeniach z życia szkoły /dyskoteki, zawody sportowe itp.(tab. 44.)

Tab. 44

		N	%
pytanie 20b	tak	325	66%
	raczej tak	124	25%
	raczej nie	20	4%
	nie	23	5%
	trudno powiedzieć	4	1%
RAZEM		496	100%

c/na temat zajęć pozalekcyjnych(tab.45)

Tab. 45

		N	%
pytanie 20c	tak	281	57%
	raczej tak	156	31%
	raczej nie	29	6%
	nie	22	4%
	trudno powiedzieć	9	2%
RAZEM		497	100%

d/ o możliwościach dalszej edukacji

Tab. 46

		N	%
pytanie 20d	tak	192	39%
	raczej tak	176	35%
	raczej nie	67	13%
	nie	32	6%
	trudno powiedzieć	31	6%
RAZEM		498	100%

e/ sposobach oceniania

Tab. 47

		N	%
pytanie 20e	tak	276	56%
	raczej tak	156	31%
	raczej nie	37	7%
	nie	16	3%
	trudno powiedzieć	11	2%
RAZEM		496	100%

f/ statucie szkoły

Tab. 48

		N	%
pytanie 20h	tak	175	35%
	raczej tak	140	28%
	raczej nie	95	19%
	nie	62	13%
	trudno powiedzieć	24	5%
RAZEM		496	100%

g/ prawach ucznia

Tab. 49

		N	%
pytanie 20i	tak	260	53%
	raczej tak	130	26%
	raczej nie	48	10%
	nie	36	7%
	trudno powiedzieć	20	4%
RAZEM		494	100%

h/ obowiązkach ucznia
Tab. 50.

		N	%
pytanie 20j	tak	320	65%
	raczej tak	125	25%
	raczej nie	23	5%
	nie	15	3%
	trudno powiedzieć	11	2%
RAZEM		494	100%

Uczniowie ze szkół podstawowych wykazują mniejsze potrzeby informacyjne, nie odczuwają niedostatków dostępu do informacji tak jak ich bardziej wymagający starsi koledzy i koleżanki. Przy czym odpowiedzi dzieliły uczniów na dwie grupy: uczniów ze szkół ponadgimnazjalnych i uczniów młodszych. Widać jeszcze pewne związki uczniów gimnazjów, które wyewoluowały ze szkół podstawowych i nie zawsze stanowią tak wyraźny jak można sądzić próg po edukacji podstawowej. Nieco wyższy jest poziom doinformowania uczniów szkół wiejskich niż uczniów szkół miejskich. Może to wynikać albo z faktycznego większego wysiłku nauczycieli szkół wiejskich w informowaniu swoich uczniów, albo po prostu z nieco niższych oczekiwań tych uczniów.

Uczniowie czują się nieco gorzej poinformowani o możliwościach swojej dalszej edukacji, o statucie szkoły i o pracach samorządu szkolnego. Odnosząc się do tych kwestii uczniowie częściej niż wobec innych zagadnień twierdzili, że nie mają swobodnego dostępu do informacji. Na ogół bowiem odsetek niedoinformowanych kształtował się w granicach 11%. Natomiast 19 % uczniów twierdzi, że nie ma swobodnego dostępu do informacji o możliwościach dalszej edukacji oraz ok.30% „nie „i” raczej nie” stwierdziło, że nie ma dostępu do statutu szkoły.

Pyt. 20 h. "Czy w szkole masz swobodny dostęp do informacji o pracy samorządu szkolnego?"

Tab. 51

		N	%
pytanie 20h	tak	175	35%
	raczej tak	140	28%
	raczej nie	95	19%
	nie	62	13%
	trudno powiedzieć	24	5%
RAZEM		496	100%

Znaczna część uczniów szkół ponadgimnazjalnych deklaruje brak informacji o pracach samorządu szkolnego. Można te odpowiedzi traktować jako również niepokojący wskaźnik, tym razem ukazujący słabą kondycję i zbyt małe znaczenie samorządu szkolnego w szkołach. Co więcej, dotyczy to szczególnie tych szkół, w których uczniowie bardziej świadomi swoich praw mogą próbować budować bardziej partnerskie relacje z nauczycielami niż uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów.

Nie wystarczy wiedzieć o tym, że istnieje taki dokument jak statut szkoły. Jeśli 20% uczniów deklaruje, że nie są należycie poinformowani o szkolnym statucie, to wiedza znacznej grupy uczniów o ich prawach i obowiązkach może być dziełem przypadku.

Pyt. 20g „Czy masz swobodny dostęp do informacji o zapisach w statucie szkolnym?”

Tab. 52

		N	%
pytanie 20g	tak	188	38%
	raczej tak	162	33%
	raczej nie	68	14%
	nie	51	10%
	trudno powiedzieć	26	5%
RAZEM		495	100%

Z powyższego rozkładu pytań wynika, że dostęp swobodny do tego dokumentu posiada 71% badanych. Pozostałe 29 % badanych raczej nie ma takiego dostępu choć jak wynika z innego pytania o takim dokumencie wie.

Pyt.20 f. "Czy masz swobodny dostęp do informacji o sposobach oceniania?"

Tab.53

		N	%
pytanie 20f	tak	285	58%
	raczej tak	151	31%
	raczej nie	30	6%
	nie	20	4%
	trudno powiedzieć	9	2%
RAZEM		495	100%

Znacznie lepszy dostęp mają uczniowie do informacji o sposobach oceniania ale i tak około 12 % deklaruje, że nie ma takiego dostępu.

5.Prawo do wyrażania opinii

Badając prawo do wyrażania własnej opinii, postawiono pytania uczniom , nauczycielom i rodzicom.. W skierowanych pytaniach do respondentów, chodziło o wiele aspektów -w tym pytano o atmosferę panującą w szkole o to, czy zachodzą sytuacje naruszające wolność słowa i czy są wyciągane konsekwencje z tego tytułu.

Odpowiedzi na pytania 13 - 19; zawarte w kwestionariuszu adresowanym do uczniów dotyczą problematyki związanej z prawem do wyrażania opinii.

Pyt.17 „Jak uważasz, czy w Twojej szkole możesz swobodnie wypowiadać własne opinie?”

Tab.54

		N	%
pytanie 17	W szkole mogę swob wypowiadać własne opinie	139	28%
	Na wszystkich lekcjach mogę swob wypowiadać własne opinie	32	6%
	Na niektórych lekcjach mogę swob wypowiadać własne opinie	252	50%
	Na lekcjach nie można swob wypowiadać własnych opinii	52	10%
	W szkole w ogóle nie można swob wypowiadać własnych opinii	25	5%
RAZEM		500	100%

Tylko 28 % uczniów twierdzi, że w pełni mogą wypowiadać swoje opinie a ponad 50 % badanych, że tylko na niektórych lekcjach. Można więc przypuszczać, że nie wszyscy nauczyciele przestrzegają prawa do swobodnego wypowiedzenia swoich opinii.

Pyt 18 "Czy zdarzyło się, że wypowiedziana przez Ciebie opinia spowodowała obniżenie oceny z jakiegoś przedmiotu?"

Tab.55

		N	%
pytanie 18	tak, zdarzyło się to kilak razy	50	10%
	tak, zdarzyło się to raz	53	11%
	nie, nigdy się to nie zdarzyło	300	60%
	trudno powiedzieć	95	19%
RAZEM		498	100%

Dane potwierdzają, że są przypadki wpływu prezentowania własnej opinii na stopnie z przedmiotu. „Tak przynajmniej raz” i „zdarzyło się kilka razy” potwierdziło 21 % respondentów.

W przypadku obniżenia oceny zachowania /pyt 19/ tylko 16 % stwierdziło, że taki wpływ miało wypowiedzenie własnej opinii.

Analiza rozkładów odpowiedzi na pytania dotyczące rozmów uczniów z nauczycielami na różne tematy miała posłużyć określeniu atmosfery, która może sprzyjać wolności słowa bądź utrudniać realizację tego prawa. Uznaliśmy, że właściwe będzie zapytać uczniów o to czy rozmawiają ze swoimi nauczycielami o różnych szkolnych sprawach: na temat sposobu oceniania w szkole zarówno w odniesieniu do poszczególnych przedmiotów, jak i zachowania oraz na temat niewymienionych w pytaniu, ważnych spraw w życiu szkoły, klasy, samorządu (pytanie 13, 14 i potwierdza niepokojące zjawiska. Nie dość, że tylko niewielki odsetek uczniów z poszczególnych typów szkół twierdzi, że może rozmawiać ze wszystkimi nauczycielami o ocenach z przedmiotów czy też zachowania, to co najmniej połowa (niezależnie od typu szkół) rozmawia o tych kwestiach co najwyżej z wychowawcą.

Pyt. 13 "Czy Ty i Twoi koledzy rozmawiacie z nauczycielami na temat sposobu oceniania w Waszej Szkole?"

Tab.56

		N	%
pytanie 13	tak, ze wszystkimi nauczycielami	135	27%
	tak, z niektórymi nauczycielami	180	36%
	tak, ale tylko z wychowawcą	99	20%
	nie	55	11%
	trudno powiedzieć	31	6%
RAZEM		500	100%

Pyt.14 „Czy Ty i Twoi koledzy rozmawiacie z nauczycielami na tematy ocen zachowania ?„

		N	%
pytanie 14	tak, ze wszystkimi nauczycielami	70	14%
	tak, z niektórymi nauczycielami	136	27%
	tak, ale tylko z wychowawcą	236	47%
	nie	44	9%
	trudno powiedzieć	14	3%
RAZEM		500	100%

Tab.57

Zarówno w pytaniu 13 jak i 14 wynik jest niekorzystny. Wynika z tego, że niewielu nauczycieli rozmawia z uczniami na ważne tematy dotyczące oceniania. W 47% uczniowie rozmawiają z wychowawcą., pozostali nauczyciele nie czują się zobowiązani do omawiania z uczniami ich ważnych problemów.

Podobnie w pytaniu 15 zadano respondentom pytanie :

„Czy Ty i Twoi Koledzy rozmawiacie z nauczycielami na tematy ważnych spraw w życiu szkoły klasy, samorządu?Tab.58

		N	%
pytanie 15	tak, ze wszystkimi nauczycielami	60	12%
	tak, z niektórymi nauczycielami	206	41%
	tak, ale tylko z wychowawcą	159	32%
	nie	52	10%
	trudno powiedzieć	23	5%
RAZEM		500	100%

Odpowiedzi „tak” udzieliło średnio 12% a „tak z niektórymi nauczycielami” 41%. Analizując te rozkłady można zauważyć, że czym starsza młodzież, tym mniej jest takich rozmów z nauczycielem. /Gimnazjum 9%, a w szkołach ponadgimnazjalnych 7%/. Podobnie dotyczy to swobodnego wyrażania swojej opinii-najkorzystniej wypada szkoła podstawowa.

W pytaniu 19 spytano uczniów **”Czy zdarzyło się kiedyś aby wypowiedana przez Ciebie opinia spowodowała obniżenie oceny zachowania?”**

Tab.59

		%
pytanie 19	tak, zdarzyło się to kilka razy	13%
	tak, zdarzyło się to raz	12%
	nie, nigdy się to nie zdarzyło	62%
	trudno powiedzieć	13%
RAZEM		100%

Jak widać z rozkładu odpowiedzi na to pytanie zdarzają się naruszenia prawa do swobody wyrażania opinii, choć w ocenie rodziców i nauczycieli nie ma takiego problemu /tylko 2% twierdzi, że zdarzyły się takie przypadki/. Można też domniemać, że część uczniów uznaje swoje błędne odpowiedzi, które są nisko oceniane jako represje za swoje poglądy na dany temat.

Ważnym aspektem wyrażania swojej opinii i życia demokratycznego w szkole winien być samorząd uczniowski. Informacje uzyskane w tej materii mogą być istotne w badaniu problemów przestrzegania praw ucznia. Jak więc rozumiana jest działalność samorządu, czy uczniowie znają, czym się powinien zajmować samorząd i jaką on rolę spełnia w szkole?. Okazuje się, że sytuacja nie wygląda dobrze. Oto pytanie **„Czy bierzesz udział w pracach samorządu uczniowskiego?”** odpowiedzi były następujące/Tab. 61/

Tab.60

		N	%
pytanie 23	tak	120	24%
	nie	322	65%
	trudno powiedzieć	53	11%
RAZEM		495	100%

Tylko 24% odpowiedziało „tak” pozostała część zdecydowanie „nie,, i „trudno powiedzieć”.

Może to być spowodowane niepełną wiedzą o samorządzie a także jego tylko reprezentacyjną funkcją.

Zaznaczyć trzeba, że uczniowie różnych rodzajów szkół różnili się w swoich deklaracjach /szkoły podstawowe - 37% „tak”, gimnazja - 24% „tak”, LO - 6% „tak” i szkoły ponadgimnazjalne -20 % „tak”/.

Żeby dokładniej wyjaśnić działanie samorządu jako ważnego organu szkolnego, zadaliśmy pytanie czy uczniowie mają świadomość czym zajmuje się ich samorząd. W pytaniu otwartym poproszono uczniów aby wymienili najważniejsze sprawy pracy samorządu

Pyt.24” Czym zajmuje się samorząd w Twojej szkole”

Tab.61

	N	%
imprezy, wycieczki	247	55%
dyskoteki	134	30%
konkursy sportowe	57	13%
nie wiem	44	10%
zbieranie pieniędzy na różne cele	42	9%
gazetka szkolna	28	6%
dekoracje / porządek	26	6%
sprawy szkoły	21	5%
wszystko	19	4%
reprezentowanie ...	17	4%
nie spełnia oczekiwań	13	3%
działania społeczne	12	3%
problemy uczniów	10	2%
organizowanie imprez	10	2%
inne	8	2%
prawa ucznia	6	1%
bezpieczeństwo na terenie szkoły	4	1%
zajęcia pozalekcyjne	4	1%
sklepik	2	0%
sprawy nauki, pomoce naukowe	1	0%

Jak wynika z odpowiedzi , możemy stwierdzić, że większość działań samorządu ma charakter organizatora imprez ,wycieczek, dyskotek itp. Bardzo mały odsetek stanowi zajmowanie się problemami ucznia, bezpieczeństwem, prawami ucznia, sprawami nauki. Analizując poszczególne typy szkół widać, że istnieją niewielkie rozbieżności na korzyść liceów ogólnokształcących, gdzie samorząd więcej poświęca czasu problemom ucznia.

Obszar działalności uczniowskiej w zakresie prac samorządu uczniowskiego nie jest właściwie postrzegany przez uczniów w różnych typach szkół. Ażeby sprawdzić poprawność

wnioskowania, przeanalizujemy kolejne pytanie **”Czy Twoim zdaniem samorząd uczniowski powinien zajmować się także innymi sprawami ?”**.

Tab. 62

		N	%
pytanie 25	tak	95	19%
	nie	142	29%
	trudno powiedzieć	251	51%
RAZEM		488	100%

Tylko 19 % określiło że „tak”. Można więc wnioskować, że w zasadzie taka działalność samorządu jaka jest w badanych szkołach odpowiada uczniom. Czy zatem uczniowie wiedzą jakie inne zadania stoją przed samorządem i co mogą dobrego zrobić dla swojej społeczności.

Postawiono więc w kwestionariuszu kolejne pytanie :

Pyt.25a „Wymień sprawy jakimi samorząd jeszcze powinien się zajmować?”

Tab. 63

	N	%
problemy uczniów / mediacja	19	26%
dyskoteki	17	23%
sprawy szkoły	12	16%
imprezy szkolne / wycieczki	10	14%
konkursy	5	7%
wszystko	5	7%
dekoracje / porządek	4	5%
zajęcia pozalekcyjne	3	4%
bezpieczeństwo na terenie szkoły	2	3%

Z odpowiedzi wynika, że istotną sprawą dla uczniów są ich problemy, sprawy szkoły, których jak wcześniej wynikało nie realizował samorząd ale też dyskoteki , wycieczki imprezy. Także nauczyciele twierdzą /16%/ , że samorząd powinien zajmować się innymi sprawami poza dyskotekami, organizacja imprez itp. Należy przypuszczać, że liczna grupa uczniów nie posiada pełnej wiedzy na temat funkcjonowania samorządu i jego właściwej roli, a ich wypowiedzi należy traktować jako nazwanie ogólnych celów pracy samorządu. Część uczniów wskazała, że od pracy samorządu oczekuje zabierania głosu w ważnych sprawach uczniowskich oraz życia szkoły.

Biorąc pod uwagę prawo do wyrażania opinii w różnych istotnych sprawach widać, że tylko niewielka część uczniów wskazuje na adresata tych oczekiwań od organu jakim jest samorząd uczniowski, który winien być rzecznikiem praw ucznia

Być może przyczyna tego stanu jest małe zaangażowanie ze strony opiekunów samorządu uczniowskiego, nie zawsze zaakceptowanych przez samych uczniów. Budzi niepokój system wybierania takich opiekunów. W pytaniu 46 skierowanym do nauczycieli „**W jaki sposób został powołany opiekun samorządu uczniowskiego?**” 50 % odpowiedziało, że dokonano tego poprzez wybory, natomiast 25 %, że został powołany przez dyrektora szkoły, a 18 % że powołany przez radę pedagogiczną. W pytaniu „Czym zajmuje się samorząd w Pan/i szkole”, odpowiedzi były podobne jak w przypadku uczniów.

Ważną sprawą jest badany przez nas problem akceptacji przez uczniów system oceniania. Pytania w tej sprawie zostały skierowane do uczniów i nauczycieli. Zadaliśmy nauczycielom dwa pytania, pierwsze - dotyczące opinii na temat akceptacji przez uczniów sposobów wystawiania ocen śródrocznych i rocznych z poszczególnych przedmiotów; drugie – na temat opinii o akceptacji przez uczniów sposobu oceniania zachowania (były to pytania 20 i 21 w kwestionariuszu dla nauczycieli.)

Pyt. 20 „Czy Pan/i zdaniem uczniowie akceptują sposoby, na podstawie których nauczyciele wystawiają oceny śródroczne i roczne z poszczególnych przedmiotów?”

Pyt. 21 „Czy Pan/i zdaniem uczniowie akceptują ocenianie zachowania?”

Tab. 64

		N	%
pytanie 20	tak	22	37%
	raczej tak	36	61%
	trudno powiedzieć	1	2%
RAZEM		59	100%

Tab.66.

		N	%
pytanie 21	tak	23	39%
	raczej tak	35	59%
	raczej nie	1	2%
RAZEM		59	100%

Zarówno w pierwszym jak też w drugim pytaniu skierowanym do nauczycieli zdecydowanie” tak „, odpowiedziało ponad 37%, natomiast „raczej tak” około 60%. Wynika z tego, że są wątpliwości co do sprawiedliwego oceniania. Porównajmy dane z odpowiedziami uczniów w tej sprawie..

Pyt.11.”Czy akceptujesz sposób, w jaki nauczyciele wystawiają Tobie oceny śródroczne i roczne z poszczególnych przedmiotów?”

Tab. 65

		N	%
pytanie 11	tak	158	32%
	raczej tak	238	48%
	raczej nie	57	11%
	nie	25	5%
	trudno powiedzieć	19	4%
RAZEM		497	100%

„Tak” i „raczej tak” potwierdziło 32% i 48% uczniów, można to uznać za pozytywny wynik. Rozkłady odpowiedzi uczniów w stosunku do odpowiedzi nauczycieli były podobne, jednak 16% uczniów twierdzi, że” nie” i „raczej nie” i nie akceptuje tego sposobu. W przypadku ocen zachowania 19 % uczniów nie do końca akceptuje sposób tego oceniania. Odpowiedzi na to pytanie znajdziemy w Tab.66

Pyt.12.” Czy akceptujesz sposób wystawiania oceny zachowania?”

Tab. 66

		N	%
pytanie 12	tak	229	46%
	raczej tak	167	33%
	raczej nie	42	8%
	nie	53	11%
	trudno powiedzieć	9	2%
RAZEM		500	100%

W pytaniu 12(tab.66),zdecydowanie „tak” akceptuje oceny zachowania 46 % respondentów, natomiast można zauważyć, że ok. 20% uczniów twierdzi, „nie” i” raczej nie”
Może to wynikać z braku jasnych sformułowań i kryteriów oceniania, lub braku informacji na ten temat.

„Czy Ty i Twoi koledzy rozmawiacie z nauczycielami na temat sposobu oceniania?”

Tab. 67

		N	%
pytanie 13	tak, ze wszystkimi nauczycielami	135	27%
	tak, z niektórymi nauczycielami	180	36%
	tak, ale tylko z wychowawcą	99	20%
	nie	55	11%
	trudno powiedzieć	31	6%
RAZEM		500	100%

Z pytania 13 wynika , że nie ze wszystkim nauczycielami może podyskutować na temat oceniania. Ze wszystkimi nauczycielami wskazało 27% ogółu uczniów , z czego w szkołach podstawowych ten wskaźnik jest najwyższy, natomiast w gimnazjach 12 % tak twierdzi , ale już w szkołach ponadgimnazjalnych jest to tylko 5-6% stwierdzających, że można rozmawiać na temat sposobu stawiania ocen zachowania. Analizując dalej kwestię oceniania ,postawiliśmy pytanie odnośnie rozmów na temat stopnia zachowania

Pyt 14 „ Czy Ty i Twoi Koledzy rozmawiacie z nauczycielami na temat oceny zachowania?”

Tab.68

		N	%
pytanie 14	tak, ze wszystkimi nauczycielami	70	14%
	tak, z niektórymi nauczycielami	136	27%
	tak, ale tylko z wychowawcą	236	47%
	nie	44	9%
	trudno powiedzieć	14	3%
RAZEM		500	100%

Analizując odpowiedzi na te dwa pytania można stwierdzić, że większość nauczycieli omawia sposoby oceniania i rozmawia z uczniami. Około 30% twierdzi, że tylko z niektórymi nauczycielami. Natomiast ponad 40 % uczniów twierdzi, że tylko z wychowawcą. Można więc wyciągnąć wnioski, że nauczyciele ogólnie rzecz biorąc wyrażają opinię pozytywną w sprawie akceptacji swego sposobu oceniania. Trzeba pamiętać, że całość badanych przez nas zjawisk dotyczy wyłącznie deklarowanych opinii, a nie faktów. Dlatego też można przypuszczać, że odpowiedź jest podyktowana własnym spojrzeniem na realizację akceptowanego przez siebie systemu oceniania. Nie można więc stwierdzić, by w szkole były

masowo łamane prawa ucznia do swobodnego wyrażania swoich poglądów, jednak zdarzają się przypadki, które zostały zauważone przez uczniów. Budzi to zastrzeżenia co do swobodnej wymiany poglądów przez uczniów i nauczycieli.

6.Prawo do prywatności

Jedno z istotnych praw, które winno być przestrzegane w zbiorowości ludzkiej, to prawo do prywatności. W szkołach często narusza się to prawo,. Nieraz wynika to z ciekawości lub złośliwości .Należy podkreślić , że jest to delikatna materia i może stwarzać bariery w kontaktach z wychowankami i ich rodzicami Często łamanie tego prawa narusza zaufanie i powoduje konflikty.

Pyt.9”Czy masz zaufanie do uczących Cię nauczycieli?”

Tab.69

		N	%
pytanie 9	tak, mam zaufanie do wszystkich	144	29%
	tak, mam zaufanie, ale tylko do niektórych	259	52%
	tak, mam zaufanie, ale tylko do jednej osoby	28	6%
	nie, nie mam do żadnego	32	6%
	trudno powiedzieć	35	7%
RAZEM		498	100%

Ja widać z odpowiedzi w tab. 71, pełne zaufanie ma tylko 29% badanych, ale ponad 50 % do niektórych nauczycieli. Można więc postawić wniosek, że znaczna część uczniów ma zaufanie do połowy nauczycieli pracujących w szkole. Patrząc na ten problem w różnych typach szkół widać, że najbardziej zaufanie mają uczniowie szkół podstawowych /58%/, następnie gimnazjów/27%/, a najmniej - szkół ponadgimnazjalnych /ok. 16 %/.

Pyt. 10 "Czy zdarzyło się kiedyś, że któryś z nauczycieli lub pracowników szkoły ujawnił dotyczące Ciebie informacje, które Twoim zdaniem, nie powinny być ujawnione?" Tab.70

		N	%
pytanie 10	tak, zdarzyło się to kilak razy	27	5%
	tak, zdarzyło się to raz	51	10%
	nie, nigdy się to nie zdarzyło	356	71%
	trudno powiedzieć	66	13%
RAZEM		500	100%

W rozkładzie odpowiedzi na poszczególne typy szkół widać, że najwięcej przypadków było w szkole podstawowej /13 % / Pozostałe typy szkół oscylowały w granicach 6 %.

Pytania dotyczyły także innych informacji, które dotyczą prywatności związanych z codziennością życia szkolnego, problemów intymności i skrepowania np. korzystania z toalety, szatni, gabinetu lekarskiego czy też porady psychologa i pedagoga szkolnego (pytanie 21). Odpowiedzi w znacznej części były pozytywne /70 % / . Natomiast w szczegółowych pytaniach rozkład odpowiedzi były następujący:

Pytanie 21 a., Czy w szkole możesz bez skrepowania korzystać z toalety?"

Tab. 71

		N	%
pytanie 21a	tak	338	68%
	raczej tak	94	19%
	raczej nie	28	6%
	nie	31	6%
	trudno powiedzieć	6	1%
RAZEM		497	100%

b/ szkolnej szatni

Tab. 72

		N	%
pytanie 21b	tak	398	80%
	raczej tak	63	13%
	raczej nie	16	3%
	nie	15	3%
	trudno powiedzieć	4	1%
RAZEM		496	100%

c/ szatni przy sali gimnastycznej

Tab.73

		N	%
pytanie 21c	tak	332	67%
	raczej tak	98	20%
	raczej nie	29	6%
	nie	31	6%
	trudno powiedzieć	5	1%
RAZEM		495	100%

f/ wizyt u pedagoga szkolnego

Tab.74

		N	%
pytanie 21f	tak	223	45%
	raczej tak	128	26%
	raczej nie	32	7%
	nie	67	14%
	trudno powiedzieć	42	9%
RAZEM		492	100%

Można więc stwierdzić, że sytuacja w tym zakresie nie budzi większych zastrzeżeń.

Podobne odpowiedzi wynikają z pytań skierowanych do nauczycieli i rodziców, które są bardziej optymistyczne. Może to wynikać z braku informacji uzyskiwanych od dzieci lub

wyniku realiów, jakie istnieją w szkołach, które mogą być traktowane jako normalność. Dużo tu zależy od warunków materialnych i starań dyrekcji szkoły, aby zapewnić właściwe warunki.

Pyt.22 „W jakich warunkach przebierasz się przed lekcją W-F?” Tab. 75

		N	%
pytanie 22	w oddzielnych szatniach dla dziewcząt i chłopców	359	72%
	w sali gimnastycznej	27	5%
	w łazience	67	13%
	Inne	44	9%
RAZEM		497	100%

W tej kwestii na ogół nie ma rażących sytuacji, szkoły zapewniają uczniom osobne szatnie dla chłopców i dziewcząt. Dużo lepiej wygląda sytuacja w szkołach ponadgimnazjalnych.

Niepokój budzi natomiast stan techniczny łazienek w niektórych szkołach (brak klamek i zamków w toaletach). Część respondentów wskazało, że rozbieranie przed lekcją w-f „następuje w sali gimnastycznej”.

W zakresie prawa do prywatności jest ogłaszanie wyników nauczania i zachowania uczniów. Aby zbadać ten problem, zadaliśmy badanym nauczycielom i rodzicom pytanie o sposób, w jaki są przekazywane uczniom i rodzicom informacje o ocenach śródrocznych i rocznych oraz o ocenach zachowania.

Pyt.18 „W jaki sposób informuje Pani rodziców o ocenach śródrocznych i rocznych ich dzieci?”

Tab. 76

pytanie 18	Indywidualnie, przekazuję każdemu kartkę z propozycją oceny	47%
	Podczas indywidualnej rozmowy	22%
	Na forum klasy / przy innych rodzicach	19%
	Inaczej	2%
	Indywidualnie (kartka z propozycją oceny i podczas rozmowy)	10%
	RAZEM	100%

Z tych odpowiedzi wynika, że nie ma zjawiska drastycznego naruszenia prawa do prywatności. Za ledwie około 19 % nauczycieli przyznało się do ogłaszania wyników na zebraniu przy innych rodzicach, ale mogą to też być wyniki ogólne. Analizując poszczególne typy szkół, można zaobserwować, że częściej w szkołach podstawowych i gimnazjach, przekazuje się rodzicom dane bez ogłaszania ich na forum/ 6% i 14 %/ W szkołach ponadgimnazjalnych znacznie częściej dominuje publiczny sposób przekazywania informacji o ocenach./liceum 27% i 18 % szkoły ponadgimnazjalne /.Opinie rodziców w tej sprawie były zbieżne.

Na podstawie przeprowadzonych analiz można więc stwierdzić, że w przebadanych przez nas szkołach zgodność opinii uczniów, nauczycieli i rodziców wskazuje, że prawo do prywatności jest w zasadzie przestrzegane

7.Prawo do wolności od poniżającego traktowania

Ważnym zagadnieniem w kwestii przestrzegania praw ucznia jest wolność, równość, nietykalność i inne formy naruszania godności jednostki. Zarówno nietykalność cielesna jak też psychiczna, w której uczeń może być wyśmiewany i poniżany, jest naganna. Dodatkowo nauczycieli i rodziców pytaliśmy o interwencje podejmowane w sprawach naruszenia praw ucznia w wymienionych sprawach, zaś uczniów pytaliśmy także o wiedzę na ten temat. Zasadniczym pytaniem było bezpieczeństwo w szkole. Na podstawie przeprowadzonych badań można powiedzieć, że uczniowie w zasadzie czują się w szkole bezpiecznie. Odnotowane jednak zostały przypadki zaburzenia poczucia bezpieczeństwa, dotyczą one przede wszystkim relacji z innymi uczniami i starszymi kolegami.

Pyt.3 „Czy w swojej szkole czujesz się bezpiecznie?”

Tab.77

		N	%
pytanie 3	tak	280	56%
	raczej tak	161	32%
	raczej nie	18	4%
	nie	17	3%
	trudno powiedzieć	23	5%
RAZEM		499	100%

Rozkład odpowiedzi jest następujący: na „tak” odpowiedziało 56%, Zmienia się to jedynie w niektórych typach szkół i tak: w szkołach podstawowych 57%, w gimnazjach 49%, w LO 64%, w innych szkołach ponadgimnazjalnych - 54%. Wynika z tego, że najmniej bezpiecznie czują się uczniowie w szkołach gimnazjalnych.

Pytanie do nauczycieli: „Czy Pani/Pana zdaniem uczniowie w tej szkole czują się bezpiecznie ?”

Czy, w opinii nauczycieli, znają oni przypadki zastosowania przemocy fizycznej w stosunku do któregoś z uczniów na terenie szkoły (bicia, pociągania za ucho, poszturchiwania itp.)?

		N	%
pytanie 4	tak, zdarza się to często	3	5%
	tak, ale zdarza się to rzadko	12	20%
	tak, ale zdarzyło się to jeden raz	6	10%
	nie, nigdy się to nie zdarzyło	27	45%
	trudno powiedzieć	12	20%
RAZEM		60	100%

Tab.78

		N	%
pytanie 3	tak	41	68%
	raczej tak	18	30%
	raczej nie	1	2%
RAZEM		60	100%

Wśród nauczycieli odpowiedź była następująca: 68 % stwierdziło, że uczniowie czują się bezpiecznie, a 30 % raczej bezpiecznie. Nauczyciele najczęściej dowiadują się o tym od uczniów i innych nauczycieli oraz poprzez obserwację.

Pytanie do rodziców: „Czy Pana/Pani dziecko czuje się bezpiecznie?”

Tab.79

		N	%
pytanie 3	tak	47	78%
	raczej tak	11	18%
	trudno powiedzieć	2	3%
RAZEM		60	100%

Wśród rodziców wyniki są bardziej optymistyczne niż nauczycieli, można domniemać, że rodzice nie wiedzą o wielu sytuacjach mogących zagrażać bezpieczeństwu swojego dziecka. Z wypowiedzi uczniów wynika, że w poszczególnych typach szkół występują różne przyczyny braku poczucia bezpieczeństwa. W opinii uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i „innych szkół ponadgimnazjalnych” głównym postrzeganym przez nich zagrożeniem jest przemoc fizyczna ze strony kolegów. Wydaje się, że poczucie zagrożenia przemocą fizyczną ze strony innych uczniów jest najmniej powszechne wśród uczniów liceów ogólnokształcących. W szkołach podstawowych stosunkowo niewielki odsetek wskazań dotyczył nauczycieli. Natomiast w gimnazjach i liceach ogólnokształcących uczniowie wskazywali nauczycieli zdecydowanie częściej jako osoby, których obawiają się w swoich szkołach.

Aby zbadać, czy w szkołach występuje problem nieprzestrzeganie prawa do wolności od poniżającego traktowania, zadano pytania respondentom dotyczące przemocy fizycznej jak też psychicznej. Zastanawiające jest to, że w wielu tabelach w odpowiedzi „trudno powiedzieć” był duży odsetek procentowy.

Pyt. 4. „Czy znasz przypadki zastosowania przemocy fizycznej w stosunku do któregoś z Twoich kolegów?”

Tab.80

		N	%
pytanie 4	tak, zdarza się to często	45	9%
	tak, ale zdarza się to rzadko	108	22%
	tak, ale zdarzyło się to jeden raz	27	5%
	nie, nigdy się to nie zdarzyło	192	39%
	trudno powiedzieć	126	25%
RAZEM		498	100%

Wynika z tego, że przynajmniej raz i więcej przemoc potwierdziło 36 % uczniów

Natomiast w pytaniu 5 „Czy Ty sam doświadczyłeś w szkole przemocy fizycznej?”

odpowiedzi, które potwierdziły „przynajmniej raz” i „zdarza się” wskazało 6 %.

Tab.81

		N	%
pytanie 5	tak, zdarza się to często	5	1%
	tak, ale zdarza się to rzadko	15	3%
	tak, ale zdarzyło się to jeden raz	12	2%
	nie, nigdy się to nie zdarzyło	424	85%
	trudno powiedzieć	43	9%
RAZEM		499	100%

Zdaniem niemal wszystkich nauczycieli, niezależnie od typu szkoły, zawsze były podejmowane w takich sytuacjach interwencje. Najczęściej podejmował je wychowawca, dyrekcja szkoły i rodzice ucznia.

Natomiast uczniowie pytani o przypadki obrażania, poniżania, wyśmiewania przez nauczyciela lub innego pracownika szkoły odpowiadali następująco /Pyt.6/:

Pyt. 6 „Czy znasz przypadki, gdy któryś z Twoich kolegów został w szkole obrażony, poniżony, wyśmiany przez nauczyciela lub innego pracownika szkoły?”

Tab.82

		N	%
pytanie 6	tak, zdarza się to często	48	10%
	tak, ale zdarza się to rzadko	106	21%
	tak, ale zdarzyło się to jeden raz	36	7%
	nie, nigdy się to nie zdarzyło	210	42%
	trudno powiedzieć	99	20%
RAZEM		499	100%

Jest to znaczny wskaźnik, gdy weźmiemy pod uwagę, że takie sytuacje mają miejsce /31 %/

Natomiast w pytaniu 7 chodziło o przemoc psychiczną w stosunku do respondentów.

Pyt 7”Czy zdarzyło się kiedyś, że Ty sam zostałeś obrażony, poniżony lub wyśmiany przez nauczyciela lub innego pracownika szkoły?”(Tab.83)

Tab.83

		N	%
pytanie 7	tak, zdarza się to często	17	3%
	tak, ale zdarza się to rzadko	42	8%
	tak, ale zdarzyło się to jeden raz	20	4%
	nie, nigdy się to nie zdarzyło	378	76%
	trudno powiedzieć	43	9%
RAZEM		500	100%

Analizując wypowiedzi w pytaniu 7 widać, że zdarzają się przypadki, że uczniowie doznali przemocy, a z rozkładu odpowiedzi na pytania wynika, że przynajmniej „raz” odpowiedziało 4% natomiast „zdarza się” potwierdziło 11% badanych .

Dla konfrontacji podobne pytanie zostało zadana nauczycielom:

„Czy zna Pan/i przypadki, gdy któryś z uczniów został w szkole obrażony, poniżony lub wyśmiany przez nauczyciela lub innego pracownika szkoły?” 14 % stwierdziło, że „tak”, ale zdarza się to rzadko”, 58 % stwierdza, że nie zdarzyło się nigdy a pozostali nie mogli się określić. Można więc przypuszczać, że 23 % nauczycieli nie wie, czy zakwalifikować niektóre przypadki do przemocy.

Bardziej optymistycznych odpowiedzi udzielili rodzice, ale należy brać pod uwagę dobór respondentów, który nie był całkowicie losowy.

Pytania: 4a, 5a, 6a, 7a „Z jakiego typu łamaniem praw ucznia spotykałeś się najczęściej w swojej szkole?”

Tab.84

	N	%
przemoc psychiczna (ogólnie)	182	51%
przemoc fizyczna (ogólnie)	139	39%
inne	15	4%
kłócenie się	6	2%
w związku ze strojem	6	2%
zastraszenie	4	1%
z powodu religii/płci/pochodzenia/niepełnosprawności, tuszy	3	1%
kradzież	2	1%
wyłudzenia	2	1%
przemoc nauczyciela	1	0%

Analizując odpowiedzi nauczycieli dotyczące obrażania, poniżania ze strony nauczycieli i pracowników szkoły należy powiedzieć, że większość badanych nauczycieli nie potwierdziła obrażania i poniżania uczniów przez innych nauczycieli i pracowników szkoły.

O większości przypadków nauczyciele dowiedzieli się od uczniów w trakcie rozmowy i podjęli interwencję. W przypadku rodziców odpowiedzi na podobne pytania potwierdzają opinię nauczycieli.

W pytaniu otwartym skierowanym do uczniów, pytaliśmy kto jest najczęściej odpowiedzialny za przemoc fizyczną i psychiczną w szkole. (Tab87 i 88)

Pytania: 4a i 5a "Kto jest odpowiedzialny za przemoc fizyczną wobec uczniów w twojej szkole?"
Tab.85

	N	%
uczniowie	90	77%
nauczyciel(e)	12	10%
starsi koledzy	9	8%
osoby z zewnątrz	4	3%
pracownik(cy) szkoły	1	1%
inne	1	1%

Pytania: 6a i 7a Kto jest odpowiedzialny za przemoc psychiczną wobec uczniów w twojej szkole?

Tab.86

	N	%
nauczyciel(e)	165	94%
uczniowie	4	2%
pracownik(cy) szkoły	4	2%
dyrektor	2	1%

Zdecydowanie uczniowie wskazali, że za przemoc fizyczną odpowiadają w 77 % uczniowie, natomiast w 94% winią nauczycieli.

Badając dalej problem przemocy zwrócono się z pytaniem, do kogo może się uczeń skierować o pomoc w sytuacji zaistniałego problemu.

Pyt.8 „Czy wiesz, do kogo w szkole zwrócić się o pomoc lub radę w przypadku niewłaściwego Twoim zdaniem zachowania nauczycieli lub innych pracowników?”

Tab.87

		N	%
pytanie 8	tak	331	67%
	nie	105	21%
	trudno powiedzieć	58	12%
RAZEM		494	100%

Odpowiedzi „tak” udzieliło tylko 67% respondentów, nie wie i brak zdecydowania określiło ponad 30 %. Można się zastanawiać, czy ten odsetek uczniów nie ma wiedzy do kogo może się zwrócić, czy nie ma zaufania do nikogo.

Analizując odpowiedzi „tak” dochodzimy do ciekawych informacji w zakresie wskazania osób, do których zwróciliby się uczniowie o pomoc.

Pyt 8a „Do kogo zwróciłbyś się o pomoc?”

Tab.88

	N	%
psychologa / pedagoga szkolnego	179	55%
dyrektora	134	41%
wychowawcy	125	38%
nauczyciela	21	6%
rodziców	14	4%
rzecznika praw ucznia	6	2%
kuratorium / kuratora	5	2%
uczniów	4	1%
osób z zewnątrz	2	1%
do kogoś innego	2	1%
samorządu	2	1%

Zdecydowana większość uczniów wie, do kogo mogą zwrócić się o pomoc. Potwierdzili to również w swojej wypowiedzi nauczyciele, którzy byli bardziej przekonani o wiedzy uczniów /98 %/.

Jak widać z rozkładu odpowiedzi, najwięcej osób zwróciłoby się do pedagoga szkolnego /55%/, następnie do dyrektora /41%/. Zastanawiające jest, że tylko około 30 % badanych zwróciłoby się do wychowawcy. Można się więc zastanawiać, dlaczego znaczna część uczniów nie ma zaufania do swego wychowawcy i co jest tego powodem.

Analizując odpowiedzi uczniów z pytań otwartych należy powiedzieć, że przemoc fizyczna i psychiczna ujęta ogólnie to najczęściej występujące w szkole zjawiska niepożądane.

Z danych kwestionariusza wynika, że prawo do wolności od poniżającego traktowania jest

najczęściej łamanym prawem na terenie szkoły. Z przemocą psychiczną uczniowie mają najczęściej do czynienia w relacjach z osobami dorosłymi. Częściej potwierdzają to uczniowie niż rodzice i nauczyciele. Z łamaniem praw ucznia w zakresie wolności od poniżającego traktowania rzadziej uczniowie spotykają się bezpośrednio niż pośrednio, obserwując zachowania innych.

V. Wnioski

Analizując dane z ankiet skierowanych do uczniów, nauczycieli i rodziców można stwierdzić ogólnie, że nie występują drastyczne przypadki łamania praw ucznia w szkole. Potwierdzają one raczej dotychczasową wiedzę o generalnie słabym poziomie komunikacji pomiędzy dorosłymi i uczniami.

Większość odpowiedzi - w szczególności nauczycieli i rodziców - miała charakter deklaracyjny. Trudno więc stwierdzić, na ile odzwierciedlają one prawdziwy obraz szkoły. Podobnie jak rodzice, nauczyciele nie chcą widzieć problemów i konfliktów, przemocy i poniżania. Nie można się też oprzeć na wypowiedziach rodziców, którzy zechcieli przyjść do szkoły i odpowiedzieć na pytania i starali się odpowiedzieć pozytywnie.

Dopiero gdy się przyjrzymy odpowiedziom uczniów, widzimy różnice między odpowiedziami nauczycieli i rodziców a uczniami. Z wypowiedzi młodzieży wynika, że wiele z wymienianych problemów w badaniach praw - w mniejszym lub większym stopniu - nie jest przestrzegane.

Ogólnie nauczyciele i rodzice oraz uczniowie deklarują, iż kwestie związane z przestrzeganiem praw ucznia w szkole są dla nich ważne. Uczniowie w 90% stwierdzają, że problemy zawarte w ankiecie są dla nich ważne /tak i raczej tak/ - pyt 39.

Nieprzestrzeganie praw w rozumieniu uczniów, można uznać za pewien sygnał podważający deklaracyjne odpowiedzi nauczycieli i rodziców, które są dość optymistyczne.. Z wielu też wypowiedzi, a w szczególności otwartych pytań, wynika niepełna wiedza na temat praw ucznia w kontekście praw człowieka. Mylone jest wiele pojęć, co to są prawa a co dotyczy obowiązków ucznia, brak jest też dostatecznej informacji zarówno w stosunku do uczniów jak i nauczycieli i wychowawców.

1.Wnioski dotyczące wiedzy o prawach ucznia

Analizując informacje uzyskane z wypowiedzi na temat znajomości praw ucznia, w przypadku nauczycieli można mówić o niepełnej wiedzy na ten temat. Zbyt mało mówi się o prawach ucznia w kontekście praw człowieka. Także wśród młodzieży prawa ucznia nie w pełni są utożsamiane właściwie, mylone są z obowiązkami i na odwrót.

2.Wnioski w zakresie przestrzegania prawa do informacji.

W zakresie informowania uczniów i wyposażenia ich w odpowiednią wiedzę musi nastąpić poprawa w szczególności w zakresie możliwości docierania uczniów do dokumentów szkolnych. Nie wystarczy, bowiem stwierdzenie, że takie dokumenty istnieją. Większość uczniów, rodziców i nauczycieli prawidłowo wskazała, jakie dokumenty istnieją. Część uczniów twierdzi, że nie zna dokumentów zawierających stosowne zapisy przysługujących im praw i obowiązków. Uczeń ma prawo do informacji w takim samym znaczeniu jak do ogólnie pojmowanego prawa człowieka do informacji. Więc aby wymagania szkoły były skuteczne i we właściwy sposób realizowane, musi istnieć pełna informacja, która dotrze w odpowiedni sposób do każdego ucznia. Jest to na pewno rola wychowawczy, który winien zmienić formy pracy z wychowankami i rodzicami

3.Wnioski w zakresie przestrzegania prawa do swobody wyrażania opinii

Najwięcej wypowiedzi uczniów dotyczyło problemu swobodnego wyrażania własnej opinii. Nauczyciele twierdzą że wszyscy uczniowie mogą spokojnie wypowiadać swoje opinie. Podobnie też twierdzą rodzice, natomiast inaczej oceniają to sami zainteresowani, a więc młodzież, która zalicza to prawo do najczęściej łamanych. A zdarza się nawet, że wobec uczniów wyciągane są konsekwencje za korzystanie z tego prawa. Nauczyciele uważają, że umożliwiają uczniom swobodę wyrażania własnych opinii. Odnotowano pojedyncze przypadki poniesienia konsekwencji przez uczniów za wyrażenie własnych opinii (obniżenie oceny zachowania czy z przedmiotu).

Uczniowie i nauczyciele potwierdzają możliwość wyrażania opinii na temat sposobu oceniania obowiązującego w szkole. Uczniowie w zasadzie akceptują zasady oceniania. O

problemach związanych z ocenianiem, wyrażaniem opinii na tematy związane z funkcjonowaniem szkoły i na tematy osobiste mogą rozmawiać z większością nauczycieli i z wychowawcą.

Należy także odnotować informacje na temat wyrażania opinii przez organ reprezentujący uczniów, jakim jest samorząd szkolny. Jednak większość ankietowanych nie bierze czynnego udziału w jego pracach. Występuje tu słabe zrozumienie funkcji samorządu. W opinii respondentów samorząd wykonuje prace zlecone przez nauczyciela, zajmuje się organizacją dyskotek, imprez, zbieraniem pieniędzy na różne okoliczności. Nie zawsze też zachowana jest procedura wybieralności opiekuna samorządu.

4. Wnioski w zakresie naruszania wolności od poniżającego traktowania

W wyniku przeprowadzonych badań można powiedzieć, że uczniowie w zasadzie czują się w szkole bezpiecznie. Jednak szkoła nie jest wolna od zjawiska przemocy fizycznej.

Odnotowane pojedyncze przypadki w szczególności w relacji z innymi uczniami dotyczą przemocy.

Występuje także przemoc psychiczna zwłaszcza ze strony nauczycieli i pracowników szkoły. Należy więc przypuszczać, że prawo do wolności od poniżającego traktowania jest najczęściej łamanym prawem na terenie szkoły. Częściej potwierdzają to uczniowie niż rodzice i nauczyciele. Natomiast więcej przypadków naruszania tego prawa było w stosunku do innych.

5. Wnioski w zakresie prywatności

Uczniowie i nauczyciele potwierdzają możliwość wyrażania opinii na tematy związane z funkcjonowaniem szkoły i tematy osobiste. Częściej poruszają interesujące ich sprawy w rozmowie z wychowawcą niż z niektórymi nauczycielami. Dużym zaufaniem u uczniów cieszą się pedagog szkolny, dyrektor, wychowawca. Tak więc w opinii nauczycieli w szkole, w której pracują uczniowie mogą chronić swoją prywatność.

Nauczyciele w różny sposób pozyskują informacje o swoich uczniach. Jak już zostało to zobrazowane w analizie prawa do informacji, stosują do tego różne metody. Najczęściej

odbywa się to poprzez indywidualne rozmowy z rodzicami rozmowy z dziećmi podczas spotkań z rodzicami i z ankiet wypełnianych przez rodziców .

VI. Podsumowanie

Po analizie wyników całej ankiety można wyciągnąć zasadniczy wniosek, że w zakresie przestrzegania praw ucznia a także w innych dziedzinach, jak samorządność, obowiązki ucznia, relacje między nauczycielami, uczniami i rodzicami jest wiele do zrobienia. Ważnym elementem jest to , że większość nauczycieli i rodziców uważa, iż kwestie związane z przestrzeganiem praw ucznia w szkole są dla nich ważne.

Z ogólnej oceny badań losowych w szkołach województwa świętokrzyskiego wynika, że nie występuje wielki problem z łamaniem praw ucznia. Natomiast należy wyeliminować wiele występujących nieprawidłowości i poprawić sytuację w tym zakresie .

Podejmowane działania winny dotyczyć następujących obszarów:

1. Pogłębiania świadomości na temat rozumienia praw ucznia i niezależności tych praw od obowiązków.
2. Przestrzegania praw ucznia jako nierozzerwalnego elementu prawidłowego funkcjonowania jednostki w społeczeństwie.
3. Przekazywania przez wychowawców wiedzy o prawach i obowiązkach w innych formach niż do tej pory.
4. Podniesienia rangi samorządu uczniowskiego jako organu reprezentującego uczniów w szkole, który ma prawo wyrażać opinię w imieniu uczniów i w znaczący sposób wpływać na życie szkoły.
5. Doskonalenia sposobów przekazywania wiedzy na temat oceniania, tworzenia przejrzystych reguł w tym zakresie.
6. Doskonalenia kadry nauczycielskiej w zakresie praw ucznia, a w szczególności wychowawców klas, którzy winni być orędownikiem przestrzegania tych praw.

7. Poprawienia poczucia bezpieczeństwa w szkole poprzez konsekwentne stawianie wymagań i wyciągania konsekwencji w stosunku do uczniów naruszających prawo i niewykonujących obowiązków szkolnych.
8. Zwiększenia dostępności pomocy psychologicznej poprzez zatrudnienie w szkołach psychologa co pozwoli na wszechstronnejsze wsparcie uczniów a także rodziców.
9. Wspomaganie wychowawców poprzez organizację doskonalenia zawodowego w zakresie umiejętności wychowawczych .